

**KURUMUN 506 SAYILI SOSYAL SİGORTALAR KANUNUNUN
10. VE 26. MADDESİNDEN DOĞAN RÜCU HAKKININ
HUKUKSAL TEMELİ***

Tebliğ Sahibi: Resul ASLANKÖYLÜ
Yargıtay 10.Hukuk Dairesi Başkanı

I. GENEL OLARAK

Kural olarak, sigortalının iş kazasına uğramasına veya meslek hastalığına tutulmasına haksız fiiller neden olmaktadır. Kuşkusuz haksız fiil niteliğini taşımayan bir sosyal sigorta olayı nedeniyle de yasal koşullar oluşmuş ise sigortalıya veya ölümü halinde hak sahiplerine sosyal sigorta yardımı yapılabilir. Örneğin sigorta olayının yüzde yüz kaçınılmazlığa dayanması veya tüm kusurun sigortalıya ait olması gibi.

Sorumluluk hukukunun tarihi gelişimine bakıldığında, zarar görenin, zarar verenden gerçek zararını isteyebilmesi için zarar verenin kusurlu davranışının saptanmış olması gerekmekte idi. Başka bir deyişle kusura dayanan sorumluluk kuralı uygulanmakta idi. Ne var ki, teknolojideki gelişmeler, toplumların hızla sanayileşmeye doğru kayması, el emeği ile yapılan işlerin bir çoğunun makinalar aracılığı ile yapılması gibi nedenlerle, ortaya çıkan zararların çok kere kusura dayanan sorumluluk kuralı ile karşılanamadığı görülmüştür. İşte çağımızda kusur esasına dayanan sorumluluk sisteminin yanında kusursuz sorumluluk ve tehlike sorumluluğu kurallarının da kabul edilmesi zorunlu hale gelmiştir. Sözü edilen sorumluluk sistemleri geçerliliğini aynen korumakta ise de bunların yanında kolektif sorumluluk sisteminin benimsenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Böylece, ferdi sorumluluğun yerini kolektif sorumluluk kuralı almış olmaktadır. Kolektif sorumluluk ilkelerinin uygulayıcısı sigorta kuruluşlarıdır. Böylece ortaya çıkan zararın karşılığı sonuç itibarıyla o konuda prim ödeyen kişilerden alınmış

* Makale 07.06.2002 tarihinde, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Millî Komitesi ve Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası'nca birlikte düzenlenen Seminerde Tebliğ olarak sunulmuştur. Ankara Hakimevi, 2002

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

olmaktadır. Toplumsal ve sosyal düşüncelerin gelişmesi sonucu ortak sosyal risklere karşı mağdur taraf doğrudan doğruya sosyal sigortalara başvurmak suretiyle ortaya çıkan zararını isteyebilmektedir. Bilindiği gibi pozitif hukukumuzda iki sigorta türü yer almaktadır. Bunlardan birisi özel sigorta, diğeri ise sosyal sigortadır. Her iki sigorta türünün benzerlikleri varsa da aralarında bir çok farklar mevcuttur. Bize göre sosyal sigortalarda da kolektif sorumluluk sistemi geçerlidir. İşverenin iş kazası ve meslek hastalığı primi ödemesine karşın, Sosyal Sigortalar Kurumuna hangi nedenle rücu hakkı tanınmış olduğu, ileride açıklanacaktır.

Sosyal Sigortalar Kanununun 10. ve 26. maddelerinden başka 27,28,38,39 ve 41. maddelerinde de Kuruma rücu hakları tanınmıştır. Ancak, sürenin kısıtlı olması nedeniyle sözü edilen maddeler, zorunlu olarak tebliğimize alınamamıştır.

Keza, tebliğimizin kapsamı, sadece Kurumun, Sosyal Sigortalar Kanununun 10. ve 26. maddelerinden doğan rücu hakkının hukuksal temelini neye dayandığı konusuyla sınırlı tutulduğu için, anılan maddelerle getirilen diğer hükümlere, zorunlu olmadıkça değinilmeyecektir.

Yargıda ve öğretilerde yaşanan görüş ayrılıkları daha çok 26. madde hükmünün yorumundan kaynaklandığı için bu maddenin açıklanmasına öncelik tanınmıştır.

II. KURUMUN 26. MADDEYE DAYANAN RÜCU HAKKININ HUKUKSAL TEMELİ

A-ZARAR GÖREN SİGORTALININ VEYA HAK SAHİBİ KİMSELERİN KULLANABİLECEKLERİ HAKLAR

İş kazası geçiren veya meslek hastalığına uğrayan sigortalının başvurabileceği iki yol vardır. Bunlardan birisi, gerçek zararını zarara neden olan işverenle üçüncü kişilerden istemek, diğeri ise uğramış olduğu zararları yasal çerçevede içinde Kurumdan talep etmek. Sigortalı yönünden işverenin sorumluluğu, hem kusur esasına hem de kusursuz sorumluluk ile tehlike sorumluluğu ilkesine dayanır. Kusur esasına dayanan sorumluluk en eski ve temel nitelikte bir sorumluluk sistemidir. Kusura dayanan sorumluluk ilkesi, halen en geniş uygulama alanına sahiptir. Türk hukuk sisteminde Borçlar Kanunumuz, hem kusura dayanan sorumluluk ilkesini, hem de kusursuz sorumluluk esasını benimsemiştir. Akte aykırı eylemde bulunmada dahi kusur aranır. Sigortalı, işverene karşı hem Borçlar Kanununun 41. ve ardından gelen maddeleri gereğince hem de sözleşmeye aykırılıktan ötürü (BK.m.96) tazminat isteminde bulunabilir.

Gerçekten de kusur esasına dayanan sorumluluk ilkesinin hukuka ve adalete uygun düştüğü düşünülebilirse de ne var ki genelde kısıt kısıtına ve günü günü-

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

ne geçinen sigortalıların iş kazası geçirmeleri veya meslek hastalığına tutulmaları sonucunda kusur olgusunun gerçekleşmemiş olması nedeniyle zararlarının karşılanmamış olması ve kendi kaderleriyle başbaşa bırakılması da adil bir çözüm şekli değildir.

Özellikle 19. yüzyılda ortaya çıkan sanayi devrimi, 20. yüzyılda gelişen teknolojik devrim ve nihayet 21. yüzyılda yaşanan bilgisayar çağı, toplumsal yaşamı derinden etkilemiştir. Sayılan bu gelişmeler, modern yaşamı tehlikelerle dolu hale getirmiştir.

Kusur esasına dayanan sorumluluk ilkesi, Liberal (ferdiyetçi) düşüncenin bir ürünüdür. Özellikle 19. yüzyılda

Ortaya çıkan Liberal görüş, sosyal devlet kavramının benimsenmeye başlanması, çalışanları çeşitli tehlikelerden korumak amacıyla iş ve sosyal güvenlik hukukunun gelişme göstermesi sonucunda değişikliğe uğramıştır. Toplumda yaşanan bu gerçekler, yeni bir sorumluluk ilkesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar, kusursuz sorumluluk ve tehlike sorumluluğu ilkesidir. Çalışanların uğramış olduğu zararların, tehlike yaratan bir sorumluya yükletilmesi daha adil görülmüştür. (Tandoğan, Mesuliyet Hukuku, S.95) Prof. Fikret Eren, "Bu gün sorumluluk hukukunun genel eğilimi bir kimseyi sorumlu yapmaktan çok, gerçekleşen zararı giderme veya denkleştirme hukuku niteliğini taşımaktadır." Görüşünü savunmaktadır.(Fikret Eren, Borçlar Hukuku, Cilt 2, S.24.) Bu açıklamaların ışığında meseleye bakılacak olursa sigortalı, tehlike sorumluluğu ilkesi çevresinde tehlike yaratan kişiden, kusuru olmasa bile gerçek zararını isteyebilecektir. Bu tehlikenin, mutlaka işverenden gelmiş olması gerekmez. Üçüncü kişiden de kaynaklanmış olsa sonuç değişmez.

Sorumluluğun tehlike sorumluluğu ilkesine doğru kayması, toplumda, sigorta düşüncesinin doğmasına ve gelişmesine yardımcı olmuştur.(Eren, Cilt 2. S.24.) Bu gelişme, hem sosyal sigortalar hem de özel sigortalar bakımından da geçerlidir. Aslında zararın ortaya çıkmasında sigortacının ne objektif ne de subjektif bir ilgisi vardır. Sigortacının sorumluluğunun dayanağı, özel sigortalar bakımından sözleşme, sosyal sigortalar açısından ise yasadır. Her iki sigorta yönünden de sorumluluk, riskin oluşmasıyla birlikte kendiliğinden gerçekleşmiş olur. Sigortada, hem ferdi sorumluluk hem de kolektif sorumluluk sistemi bir arada bulunmaktadır.

Bizim hukuk sistemimizde, sigortalı veya ölümü halinde hak sahibi kimseler sosyal riskin gerçekleşmesi ile birlikte Sosyal Sigortalar Kanununun cevaz verdiği ölçüde sosyal sigorta yardımlarının sağlanması amacıyla ayrıca Kuruma da başvurabilirler. İş kazasının veya meslek hastalığının ortaya çıkmasıyla birlikte Kurum ile sigortalı, işveren veya üçüncü kişi arasında üçlü bir hukuki ilişki doğmaktadır. İşveren veya üçüncü kişi, koşullar oluşmuş ise sigortalıya zararını ödeyecek, Kurum, yapmış olduğu sosyal sigorta yardımlarını, kusurları varsa

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

işverene ve üçüncü kişiye rücu edecektir. Burada önemli olan sorun, sigortalı veya hak sahibi kimselerin, zararını hem Kurumdan hem de işveren veya üçüncü kişiden alması halinde zarara neden olanların çifte ödemeyle karşı karşıya kalmaları, sigortalı ile hak sahiplerinin ise aynı zarardan ötürü çifte yararlanmaya sahip olmalarıdır. Gerçi, sigortalı veya hak sahibi kimselerin tazmin sorumluları aleyhine açmış oldukları tazminat davasından önce bu kişilere Kurumca gelir bağlanmış ise bağlanan gelirin peşin değeri tazminattan düşülmektedir. Ne var ki, tazminat davası gelir bağlamadan önce açılıp kesinleşmişse, mahsup şansı kalmamaktadır. Maurer, aynı olay nedeniyle sigortalı işçinin hem sosyal sigortaya, hem de sorumlu işverene ve üçüncü kişilere talepte bulunma olanağına sahip olup olmadığına, sigortalının işverenin sorumluluğunu bertaraf edip etmediğine, veya Sosyal Sigorta Kurumu ile işveren ve üçüncü kişi arasındaki rücu ilişkisinin niteliğine göre, değişik bir çok hukuksal sistemin uygulanabileceği görüşünü öne sürmüştü ve üç sistemden söz etmiştir. (Maurer, Alfred, Schvvvizerisehes Sozialversicherungrecht, Allgemeiner Teil, Band 1, Bern 1979, S.382 vd. (Aydın Başbuğ'dan naklen, Sosyal Sigortalar Kurumunun işverene ve üçüncü kişiye rücu S.6 vd.) Bu sistemler şunlardır:

1. SEÇİMLİK HAK SİSTEMİ

Bu sisteme göre, sigortalı veya hak sahipleri, dilerlerse zararlarının tazmini için işverene veya üçüncü kişiye, dilerlerse kanuna dayanarak, Sosyal Sigortalara başvurabilirler. Hem Kuruma hem de tazmin sorumlularına başvurma hakları yoktur. Ancak, sigortalının sosyal sigortalara başvurabilip başvuramayacağı açısından yasal bir değişiklik yapılmadıkça seçimlik hak sisteminin uygulanması mümkün değildir. Örneğin, Sosyal Sigortalar Kanunumuzun 6. maddesine göre sigortalı olmak hak ve yükümlüden vazgeçilemeyeceği için yasal bir değişiklik yapılmadıkça seçimlik hak sistemi ülkemizde uygulanamaz.

2. TOPLANMA (KUMULATION) SİSTEMİ

Bu ilkeye göre sigortalı, talebini hiçbir sınırlama olmaksızın hem üçüncü kişiye veya işverene, hem de Sosyal Sigortalar Kurumuna başvurabilir. Bu sistemin belirgin özelliği, şahıs sigortalarında, (hayat ve kaza sigortalarında) zarara uğrayanların veya mirasçılarının, hem sigortacıdan sigorta bedelini, hem de haksız fiil dolayısıyla gerçek zararlarını tazmin sorumlularından isteyebilmeleridir. Tazmin sorumluları, (işveren veya üçüncü kişi) sigorta bedelinin zarardan indirilmesini isteyemez. Zira sigorta bedelinin ödenmesine neden olan zararı, işveren veya üçüncü kişi meydana getirmiştir. Sigorta bedelinin ödenmesi ise, ödenen prim karşılığıdır. Dolayısıyla sigorta bedelinin ödenmesi suretiyle gerçekleşen yararlanmayı haksız fiil faili sağlamamıştır. Bu sistem, İsviçre Hukukunda 1978 yılı sonuna kadar, malullük ve ölüm sigortasında uygulanmış anılan tarihte bu sistemden vazgeçilmiştir. Halen İsviçre Hukukunda halefiyet ilkesi yürürlüktedir. (Maurer, S.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

283, (Başbuğdan naklen Sge.S.7) Toplanma sistemi bizim hukuk sistemimize benzemekte ise de aynı değildir. Bizim hukukumuzda göre de sigortalı işçi, hem işveren veya üçüncü kişiden hem de Kurumdan talepte bulunabilir. Ne var ki sigortalı işçinin tazmin sorumluları aleyhine açmış olduğu tazminat davası sonucunda tazminata hükmedilmişse, Kurumca bağlanan gelirin peşin sermaye değerinin tazminat miktarından düşülmesi gerekmektedir.

3. HALEFİYET VE RÜCU SİSTEMİ

Maurer'in değindiği sistemlerin üçüncüsü "halefiyet ve rücu sistemi"dir. Bu ilkeye göre zarar gören, gerçek zararını, haksız fiil failinden veya akte aykırı eylemde bulunandan isteyememekte, zarar, sigortacı, (sosyal sigortalarda sosyal sigortalar kuruluşu) tarafından karşılanmaktadır. Sosyal Sigortalar Kuruluşu, bir zarardan ötürü değişik hukuksal nedenlerden ötürü işverenlerin veya üçüncü kişilerin sorumluluklarını bertaraf etmekte, zarar gören, sosyal sigorta yardımlarının dışında zararın tazmini için bu kişiler aleyhine hiçbir hukuki yola başvuramamaktadır. Bu sistem, sigorta hukukunun ve sosyal sigortaların benimsediği temel ve geniş uygulama alanı bulan bir sistemdir. (Maurer, Sge. S.283, Başbuğdan naklen S.7) Bu sistem uyarınca, işverenin veya üçüncü kişinin sorumluluğu, sosyal sigorta yardımları ölçüsünde ortadan kalkmaktadır. İşveren ve üçüncü kişinin sorumluluğu, sosyal sigortaca karşılanmayan zarar veya sosyal sigortaların sahip olduğu rücu hakkı ile sınırlıdır.

Sosyal sigortalar, yapısal özelliği itibariyle, tehlike sorumluluğu gibi sorumluluk türlerinden soyutlanarak genişleyen sorumluluklar karşısında sınırlandırılmakta, zarar, sigorta ettirenlerin tamamına dağıtılıp paylaştırılarak, bir çeşit sosyalleştirilmektedir. Buradaki sorumluluk da bir nevi kolektif sorumluluktur. Başka bir anlatımla iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına tutulan sigortalıların işverenleri bu sigorta kolundan prim ödediklerinden ortaya çıkan zarar prim ödeyen tüm işverenlere paylaştırmaktadır.

Üçüncü olarak açıklanan "halefiyet ve rücu sistemi de bizim sosyal sigorta hukukumuzda tam olarak uymamaktadır. Zira işverenler, iş kazası veya meslek hastalığı primi ödedikleri halde Kuruma karşı kusura dayanan sorumluluk esasına, ayrıca da sigortalıya karşı hem kusur hem de kusursuz sorumluluk esaslarına göre sorumlu tutulmaktadır. Öte yandan hem sigortalının hem de Kurumun işverene veya üçüncü kişilere dava açma hakları olduğu halde, bu sisteme göre sigortalı, Kurumca yapılan yardımların karşılığını işverenden ve üçüncü kişiden isteyememektedir.

Gerçi, halen geçerli olan Yargıtay uygulamasına göre sigortalının veya hak sahiplerinin açmış oldukları tazminat davasında Kurumun gelir bağladığı biliniyorsa gelirin peşin değeri tazminattan düşülmektedir. Bilinmiyorsa düşülmemektedir.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Sosyal Sigortalar Kanununun 10. ve 26. maddelerinden başka, 15, 27, 28, 29 ve 41. maddelerinde dahi Kurumun rücu hakkıyla ilgili düzenlemeler yapılmışsa da, anılan maddeler değerlendirme dışında tutulmuştur.

Konumuz, buraya kadar yapılan genel açıklamalardan sonra iki ana bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm, Kurumun 26. maddeye dayanan rücu hakkının hukuksal temelini ne olduğu, ikinci bölüm ise 10. maddeye göre rücu hakkının hangi hukuksal temele dayandığı konusuna ilişkindir.

Öneminden ötürü, ilk önce, Kurumun Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinden doğan rücu hakkının hukuksal temelini ne olduğu konusu açıklanmaya çalışılacaktır. Zira, 10. maddenin açıklanmasında çokça bu maddeye yollamada bulunmakla yetinilecektir.

B- KURUMUN RÜCU HAKKININ SINIRLANDIRILMASI

Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinde şu hüküm yer almıştır. "İş kazası ve meslek hastalığı, işverenin kastı veya işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi veyahut suç sayılabilir bir hareketi sonucu oluşmuşsa, Kurumca sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan veya ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderlerin tutarı ile gelir bağlanırsa bu gelirlerin 22. maddede belirtilen tarifeye göre hesaplanacak sermaye değerleri toplamı sigortalı veya hak sahibi kimselerin işverenden isteyebilecekleri miktarla sınırlı olmak üzere Kurumca işverene ödettirilir.

İş kazası veya meslek hastalığı, 3. bir kişinin kasıt veya kusuru yüzünden oluşmuşsa, Kurumca bütün sigorta yardımları yapılmakla beraber zarara sebep olan 3. kişilere ve şayet kusuru varsa bunları çalıştıranlara Borçlar Kanunu hükümlerine göre rücu edilir.

Ancak; iş kazası veya meslek hastalıkları sonucu ölümlerde bu Kanun uyarınca hak sahiplerine yapılacak her türlü yardım ve ödemeler için iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde kasdı veya kusuru bulunup da aynı iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine Kurumca rücu edilemez".

Görüldüğü gibi, iş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu ortaya çıkan zararın tazmini bakımından işveren ve üçüncü kişinin sorumluluğu sınırlandırılmıştır. Bu kişiler, 26. maddede sayılan koşullar gerçekleşmedikçe Kuruma karşı sorumlu tutulamamaktadır. Kuruma karşı işverenin sorumluluğu yönüne gidilebilmesi için işverenin, kastı, suç sayılır eylemi, işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği mevzuatına aykırı hareketinin saptanması gerekir. İşveren, ihmalden ötürü sorumlu tutulamaz. Uygulamada, sayılan bu koşulların oluşmasına kısaca "kusur koşulu"

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

denmekte ise de 26. maddede yer alan her sorumluluk koşulunun nitelikleri ayrı ayrı irdelenmelidir. "Kusurlu işveren" deyimini, anlatım kolaylığından ötürü kullanılmaktadır. Anılan maddenin ikinci fıkrasına göre, üçüncü kişinin sorumlu tutulması, kasıtlı ve kusurlu eyleminin gerçekleşmesine bağlıdır. İşverenin sorumluluğunun belirlenmesinde kusur deyimine yer verilmediği halde üçüncü kişinin sorumlu tutulmasında kusur da bir sorumluluk nedeni sayıldığı için bizce üçüncü kişi, ihmalden ötürü de sorumludur. Üçüncü kişinin sorumluluğunun geniş tutulmasının amacı, zarar gören sigortalının iş kazası ve meslek hastalığı primlerini ödememiş olmasıdır.

İşverenin, Kuruma karşı sorumluluğu sınırlandırılmış ise de sigortalıya veya hak sahibi kimselerine olan sorumluluğu, kuruma nazaran daha kapsamlıdır. Sigortalı veya hak sahibi kimseleri kusursuz sorumluluk esasları çevresinde zararını işverenden isteyebileceği halde Kurum, kusursuz sorumluluk veya tehlike sorumluluğu ilkesi uyarınca yapmış olduğu sosyal sigorta yardımlarını işverenden rücu istemez. Batı hukukunda, işverenin ve üçüncü kişinin sorumluluğu gittikçe daraltılmış ve hafifletilmiştir. Batı hukukunda, işverenin sorumluluğunun daraltılıp kısıtlandırılmasının nedeni, işverenin iş kazası ve meslek hastalığı primlerini ödemiş olmasıdır. Bu itibarla, batı hukukundaki gelişme, işverenin sorumluluk alanını olabildiğince daraltmak hatta bazı görüşlere göre Kurumun rücu hakkını ortadan kaldırmak yönündedir.

Sarper Süzek, (İş Güvenliği Hukuku, Ankara 1985, S. 207) sorumluluğun daraltılması, hatta büsbütün ortadan kaldırılması görüşüne katılmamaktadır. Süzek'e göre, prim ödedi diye işvereni sorumlu tutmamak, işçilerin sağlığını korumak ve iş güvenliklerini sağlamak amacına uygun düşmez ve giderek işverenin işçiyi koruma borcunu yerine getirmemesine göz yummak sonucunu doğurur. Oysa zararın önlenmesi, tazmin edilmesine nazaran daha üstün tutulmalıdır. Süzek, işverenin sorumluluğunu dar tutan ülkelerin, iş güvenliğinin sağlanamaması endişesiyle giderek sorumluluğu genişletme ihtiyacını duyduklarını öne sürmektedir. Keza Süzek, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının meydana gelmesini önlemek açısından en uygun sistemin, işverenleri iş güvenliği önlemlerini alma konusunda kusurları oranında sorumlu tutulmaları gerektiğini düşünmektedir. (Süzek, S.209. Başbuğ'dan naklen S. 10) Aydın Başbuğ da aynı görüştedir. (Başbuğ S.10)

Ülkemiz sanayileşme hareketlerine batı ülkelerinden çok sonra başlamış ve sanayileşme devrimini henüz tamamlayamamıştır. Teknolojideki gelişmelerin ve bir çok alanda insan emeğinin yerini makinelerin almış olması, çalışma hayatını tehlikeli hale getirmiş, işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği önlemlerinin yeterince alınması gereği yaşamsal önem kazanmıştır. Sanayileşmeye geçiş sürecinde, işletmelerin, eskinin kötü alışkanlıklarının etkisiyle ve ayrıca daha çok kâr etmek amacıyla iş güvenliği önlemlerini gereğince ve yeterince almadığı bu yüzden bir

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

çok işçinin çalışmakta iken ya hayatını kaybettiği veya sakat kaldığı bilinen ülke gerçeklerindedir. Bu nedenlerle biz de Süzek'in ve Başbuğun görüşlerine katılmaktayız. Zira işverenin sorumluluğunun daraltılması ve hafifletilmesi, bunları işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerini almaktan kaçınmaya özendirmiş olabilir. İnsan yaşamının kutsallığı, tazminat ödeme sorumluluğundan önce gelir. Ne var ki işverenlerin iş kazası ve meslek hastalıkları primi ödemekte oldukları gerçeği de göz ardı edilemez. O nedenle dengeli ve adil bir ölçü getirilmeli, ne işverenin yıkımına, ne de iş güvenliği önlemlerini almak açısından işverenlerin umursamazlığa sapmasına meydan verilmelidir. Örneğin 26. maddeye göre, işverenin kusursuz sorumluluğuna olanak verilmemesi yerinde bir düzenlemedir.

Common Law hukuk sisteminde de diğer modern hukuk sistemlerinde olduğu gibi sosyal sigortalara karşı işverenin sorumluluğu sınırlandırılmıştır. İşçinin zararı, sigorta tarafından karşılanmış ise işçinin, iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesi halinde işverenin kusuruna dayanarak dava hakkı bulunmamaktadır. İşverenin sorumluluğu, sosyal sigorta tazminatının dışında kalan zarar açısından devam etmektedir. Başka bir anlatımla sigorta tazminatı, zarardan mahsup edilmekte, işveren, geriye bir zarar kalmışsa bununla sorumlu tutulmaktadır. (Tekinay, işverenin sorumluluğu, S.83, Başbuğ'dan naklen S.11) Fransız Sosyal Güvenlik Yasasının 466. maddesine göre, işçi veya hak sahipleri tarafından anılan Yasanın 468-471. maddelerinde belirtilen hakkın dışında, iş kazaları ile meslek hastalıklarından kaynaklanan zararlarını, genel hükümler çevresinde işverenden isteyememektedirler. Sigortalı ve hak sahipleri, sosyal sigorta yardımlarını aşan miktarda zararları varsa tazmin sorumlularından isteyebilmektedirler. (Süzek, S. 197)

Alman hukukunda, iş kazaları, 6 Temmuz 1884 tarihinden itibaren sosyal sigorta kapsamına alınmış, 19 Temmuz 1911 tarihinde tüm sigorta türleri tek bir yasada (RVO) toplanmıştır. Alman Hukukunda da diğer batı ülkelerinde olduğu gibi işverenin ve üçüncü kişinin sosyal sigortaya karşı sorumluluklarının yasal ve hukuksal dayanakları değişik evrelerden geçmiş ve (RVO)'nun 640. paragrafında bu kişilerin sorumlulukları daraltılmış ve sınırlandırılmıştır. Anılan paragrafa göre, Alman sosyal sigorta kuruluşu, yapmış olduğu sosyal sigorta yardımlarını, kasıtları ve ağır kusurları varsa işverenlere rücu edebilmektedir.(Süzek, S.201. Başbuğ'dan naklen. S.17)

Keza, İsviçre Hukukunda da, işverenin sosyal sigortaya karşı sorumluluğu, kasıt ve ağır kusurunun saptanmasına bağlıdır.(Süzek, S.203)

Rücu hakkının sınırlandırılması konusu ile ilgili olarak bu kısa açıklamadan sonra Türk Sosyal Sigorta Hukuk Sisteminde Kurumun rücu hakkının hukuksal temelini ne olduğu irdelenmeye çalışılacaktır.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Kurumun 506 Sayılı Yasa'nın 26. maddesine dayanan rücu hakkının hukuksal temelini ne olduğu konusunda gerek öğretide gerekse yargıda tam bir görüş birliği sağlanamamıştır. Bu konuda başlıca iki görüş ortaya atılmıştır. Bunlardan birisi Kurumun rücu hakkını halefiyet ilkesine dayandıran görüş, diğeri ise basit rücu hakkı görüşüdür. İleride açıklayacağımız gibi her iki görüşün birlikte uygulanacağına ilişkin diğeri bir üçüncü görüş vardır ki, biz bu görüşü "karma görüş" olarak adlandırdık. Esasında karma görüş, Yargıtay'ımızın benimsediği görüştür. Zira Yargıtay, ne salt halefiyet ilkesini ne de basit rücu hakkı kuralını uygulamaktadır. Türk Yargıtay'ı, Kurumun rücu hakkının kendine özgü ve temelinde rücu hakkı olan halefiyet ilkesine dayandığı görüşündedir.

1. GENEL OLARAK HALEFİYET KAVRAMI

Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığı görüşünü savunanların görüşleri açıklanmadan önce halefiyet hakkında kısaca bilgi sunulacaktır. Zira evrensel nitelikte bir hukuk kuralı olan halefiyet kavramının koşulları ve hukuksal özellikleri bilinmeden Kurumun 26. maddeye dayanan rücu hakkının halefiyet esasına dayandığı sonucuna varılamaz.

Türk Hukuk Lügatinin tarifine göre halefiyet, "birbirleri ile hukuksal ilişkiye giren kişilerin hukuksal sonuç doğuracak biçimde birbirlerinin yerini alma durumlarında kullanılan bir kavramdır." (Türk Hukuk Lügati, 1956, S. 115)

Halefiyet kavramının bir geniş bir de dar ve teknik anlamı vardır. Miras Hukukunda mirasçılardan mirasın yerini alması ve alacağın temlikinde, yeni alacaklının eskisinin yerini almış olması geniş anlamda halefiyettir. Bu örnekler çoğaltılabilir. Bir de günlük yaşamda kullanılan "halef" sözcüğü vardır ki burada başkasının yerini alan kişiye halef, yerine geçilen kişiye ise selef denmektedir. Örneğin, bir genel müdürün yerine atanan kimseye halef, önceki genel müdüre ise selef denmektedir. Konumuzu ilgilendiren halefiyet kavramı, geniş anlam taşıyan halefiyet değil, Borçlar Hukuku'na özgü dar ve teknik anlamdaki halefiyettir. Bunun dışındaki halefiyet kavramı, kişiler arasında oluşan basit bir yer değiştirme olgusudur. Dar ve teknik anlamdaki halefiyet, başkasına ait bir borcu ödeyen kişinin yasal bir hüküm gereğince kendiliğinden alacaklının haklarına sahip olmasıdır.

Bilindiği gibi Miras Hukuku'ndaki halefiyet, külli ve cüz'i halefiyet şeklinde bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Miras ait bütün hak ve borçların mirasçılara intikal etmesi külli, terekeye dahil belirli bir alacak ve mülkiyet hakkının geçmesi ise cüz'i halefiyettir. Borçlar Hukuku açısından halefiyette, halef olana bütün hak ve borçlar değil, belirli bir alacak hakkı intikal etmektedir. Bu nedenle, Borçlar Hukuku bakımından gerçekleşen halefiyet külli değil, cüz'i halefiyettir. (Ahmet Kılıçoğlu,

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Türk Borçlar Hukuku'nda Kanuni Halefiyet, Ankara, 1979 S.3-6), Ankara Hukuk Fakültesi Yayınları).

2. DAR VE TEKNİK AÇIDAN HALEFİYETİN TANIMI

Ne Borçlar Kanunu'muzda ne de Sosyal Sigortalar Kanunu'muzda halefiyetin tanımı yapılmıştır. Ne var ki, öğretide, Türk ve yabancı bilim adamlarının değişik tanımlar yaptıkları görülmektedir. Vischer'e göre halefiyet, "Alacaklının tatmin edilmesinin sonucu olarak, alacağın son bulmayıp, kendiliğinden başkasına intikal etmesidir." (Vischer, S.13, Kılıçoğlu'ndan Naklen S.6) Kılıçoğlu bu tanıma katılmamaktadır.

Pfister'e göre halefiyet, "Alacağın ifayla sona ermesi kuralı gereğince, borcu ödeyip alacaklıyı borç ilişkisi dışına çıkaran üçüncü bir kişinin lehine, alacağın özel bir kanun hükmünden dolayı varlığını devam ettirmesi ve bu üçüncü kişinin borç ilişkisine dahil olmasıdır." (Pfister, S.4 Kılıçoğlu'ndan Naklen S.6)

Tekinay'a göre halefiyet, "Başkasına ait bir borcu ödeyen kimsenin, bir kanun hükmüne dayanarak alacaklının yerine geçmesidir." (Tekinay, Borçlar Hukuku S. 173, Kılıçoğlu'ndan Naklen S.7) Kılıçoğlu'na göre halefiyet, "Başkasına ait bir borç dolayısıyla alacaklıyı tatmin eden kişinin, onun haklarını, kanunda belirtilen hallerde ve tatmin ettiği oranda kendiliğinden elde etmesidir." (Kılıçoğlu, S.7)

Bu tanımların hepsinin de ortak yönü şudur: Bir hakkın halefiyet esasına dayandığının kabulü için mutlaka yasal bir düzenlemenin şart olmasıdır. Öte yandan halefiyet ilkesinin uygulandığı hallerde ifa ile borç sona ermemekte borçlunun sorumluluğu yeni alacaklıya (halef olana) karşı devam etmektedir. Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 26. maddesi açısından alacaklı olan kimseler, iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına tutulan sigortalı veya ölümü halinde hak sahibi kimsele-ridir. Bu kimselere borçlu olan kişiler ise iş kazası ile meslek hastalığının meydana gelmesinde, kusurları saptanan işveren veya üçüncü kişilerdir. Konumuz bakımından halef olan kişi ise Sosyal Sigortalar Kurumudur. İfa ile borcun sona ermemesi, alacak-borç ilişkisinin alacaklıya ödemede bulunan kişinin şahsında devam etmesi, (Konumuz bakımından Kurum) alacaklının, borç ilişkisi dışına çıkarılması, (sigortalı veya haksahibi kimseler) ve nihayet halef olanın alacaklıyı tatmin ettiği oranda kendiliğinden onun haklarına sahip olması halefiyet ilkesinin belirgin özelliklerindedir. Bize göre, ileride daha ayrıntılı açıklanacağı üzere Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığının kabul edilebilmesi için, halefiyetin tanımlarına ilişkin olarak değindiğimiz ortak unsurların oluşması gerekir. Tekrarlamak gerekirse ortak unsurlardan birisi, bir hakkın halefiyet ilkesine

dayandığının kabul edilebilmesi için mutlaka yasal bir hükmün mevcut olması gerçeğidir. Oysa 26. maddeye dayanan rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığına dair Sosyal Sigortalar Kanunumuzda özel bir hüküm bulunmamaktadır.

3. HALEFİYETİN HUKUKSAL NİTELİĞİ

Halefiyet ilkesinin hukuksal niteliğinin ne olduğu açıkça ortaya konulamamış, Roma Hukukundan bu yana hep tartışıla gelmiştir. Örneğin Von Tuhr, kefalette halefiyet ilkesinin tanınmasını yoğun bir şekilde eleştirmiş, bir yandan Borçlar Kanununa göre ifa ile borcun düşeceğini kabul ederken diğer yandan halefiyet kuralı gereğince borcun sona ermediğini düşünmenin çelişki teşkil edeceğini, keza halefiyet ilkesinin alacağın temlik hükümlerine aykırı olacağını iddia etmiştir, (von Tuhr. S. 101-102. Kılıçoğlu'ndan naklen S.7) Ne var ki öğretide ve uygulamada baskın görüş, halefiyet kuralı gereğince bir borç üçüncü kişi tarafından ödenmekle alacak ve borç ilişkisi sona ermemekte, borç aynı kişide kalmakla beraber alacak, borcu ödeyen kişinin şahsında devam etmektedir. Bir bakıma alacaklı yer değiştirmektedir. Bu kuralı konumuza uygulayacak olursak, iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde kusurları saptanan işveren veya üçüncü kişi, sigortalı veya ölümü halinde hak sahibi kimselerine karşı borçlu durumda olup, Kurum, bu kimselere sosyal sigorta yardımı yapmakla onların tazminat hakları, Kuruma intikal etmekte olup Kurum, tazmin sorumlularının alacaklısı konumuna geçmektedir. Başka bir anlatımla alacak sona ermemekte, Kurum, kendisine tanınan rücu hakkını, 26. madde çevresinde sorumlu kişilere karşı kullanabilmektedir. Gerçi, Borçlar Kanununun 113. maddesine göre ifa ile borç ve fer'ileri sakıt olmakta ise de halefiyet, sözü edilen madde ile getirilen genel ilkenin bir istisnasıdır. Bu istisnanın uygulanabilmesi ise yasal bir düzenlemenin yapılmış olmasına bağlıdır.

Kanuni temlikte de alacak, taraflar arasında hiçbir işleme gerek kalmaksızın kendiliğinden bir başkasına geçmektedir. O nedenle halefiyet de, aynı zamanda bir kanuni temliktir. Ancak, halefiyet, kanuni temlikinin tek şekli değildir. O nedenle halefiyetle, alacağın kanuni temlik aynı anlama gelmez. Örneğin, vekilin kendi adına ve müvekkili hesabına yaptığı, iktisap etmiş olduğu alacaklar vekile olan tüm borçları ifa edince müvekkilin iktisap etmesi, (BK. M. 393/1) halefiyet niteliğinde olmayan bir temliktir. (Kılıçoğlu S.20)

4. HALEFİYETLE RÜCU HAKKI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Halefiyetle rücu, amaçları bakımından birbirleriyle yakından ilgili iki hukuki kavramdır. Zira, her ikisinde de borçlunun borcunu ödeyen kişi, alacaklının yerine geçerek ödemiş olduğu meblağı asıl borçludan istemesi söz konusudur. Bununla beraber halefiyetle rücu kavramı, aynı anlamda olmayıp aralarında bazı farklar vardır. Rücu hakkı, başkasına ait bir borcu ödeyen kişinin mal varlığında meydana

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

gelen eksilmeyi gidermeye yönelik tazminat niteliğinde bir talep hakkıdır. Borçlar Hukuku, başkasının borcunu ödeyen kişinin mal varlığında meydana gelen azalmanın giderilmesi amacıyla bu kişinin, uğradığı zararını asıl borçluya rücu etme hakkı tanımıştır. Meseleye bu açıdan bakıldığında rücu hakkı, başkasının borcunu ödeyen kişiye tanınmış bağımsız bir haktır. Başka bir deyişle rücu hakkı sahibi, asıl alacaklının hakkından bağımsız, kendi şahsında doğan yeni bir hak iktisap etmektedir. (Pfister S.32. Kılıçoğlu'ndan naklen S. 13)

Halefiyetle bağımsız rücu hakkı arasında şu farklar vardır: Bağımsız rücu hakkında, hak, rücu hakkı sahibinin şahsında doğduğu an alacak muaccel hale gelir. Böyle olunca da hakkın doğduğu andan itibaren yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlar. Halefiyette ise, alacaklıyı tatmin eden kişi yeni bir hak elde etmemekte, alacaklıya ait hakkı yasal bir hükme dayanarak olduğu gibi devralmaktadır. Halef olan kişi, halef olunanın hakkından ne fazlasını ne de azını kullanabilir. (Bkz.Yarg.İç.Bir.Kr. 31.03.1954 T. 1953-17 E. 1954/10 Kr.) O nedenle alacak, halef olan kişiye intikal etmesine rağmen daha önceden bir zaman aşımı süresi işlemeye başlamış ise, halef olan bakımından da işlemeye devam eder. (Kılıçoğlu, S. 13) Zira, halefiyet hakkı doğmadan önce alacak muaccel olmuş ve zamanaşımı süresi işlemeye başlamış ise, halefiyetin gerçekleşmesiyle birlikte ikinci bir muacceliyet koşulu aranmaz ve yeni bir zamanaşımı süresi işlemeye başlamaz. İleride açıklanacağı üzere, Yargıtayımız, Kurumun rücu hakkının hem halefiyet ilkesine dayandığını kabul etmekte hem de Kurumun rücu hakkının doğduğu tarihten itibaren yeni bir zamanaşımı süresinin başlayacağı görüşünü benimsemektedir.

Kılıçoğlu, (Kılıçoğlu S. 14), halefiyet ilkesine göre, alacakla birlikte ona bağlı olan hakların halef olana intikal etmesine karşın, rücu hakkında alacağa bağlı diğer hakların intikal etmesinin söz konusu olmadığı görüşündedir. Halefiyetle rücu arasındaki diğer bir fark, halefiyette, alacaklı ile onu tatmin eden halef arasında, rücu hakkında ise borçlu ile, alacaklıyı tatmin eden kişi arasında hukuki bir ilişki doğmaktadır. (Bilge, Kefilin Halef olması, S.283. Kılıçoğlundan naklen S. 14)

C- BAŞKASINA AİT BİR BORCU ÖDEYEN KİŞİ HEM HALEFİYET İLKESİNE HEM DE BASİT RÜCU HAKKINA DAYANABİLİR Mİ?

Halefiyetin istisnai bir hukuksal kural olması nedeniyle genişletici yoruma tabi tutulamayacağı, dar yorumlanması gerektiği, bir alacağın halefiyete dayandığının kabul edilebilmesi için buna cevaz veren yasal bir hükmün aranacağı bilinen hukuki gerçeklerdendir. Bir hakkın hem halefiyet ilkesine hem de basit rücu hakkına dayandığının kabulü, yasada açık bir hükmün bulunmasına bağlıdır. Bu konuda, yasalarda açık bir hüküm yoksa başkasının borcunu ödeyen kişiye tanınan hak basit rücu hakkıdır. Yasa koyucu, halefiyet!, rücu hakkıyla birlikte güçlendirmek istiyorsa yine bu doğrultuda ayrık bir hüküm getirmesi gerekir.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Örneğin, rücu hakkının halefiyete dayandığına ilişkin bir yasal düzenleme yapılmış ve zamanaşımı süresinin halef olanın başkasına ait borcu ödediği tarihten itibaren başlayacağı, asıl borçlunun alacaklıya ödemede bulunmasının halef olanın rücu hakkını ortadan kaldıramayacağı yolunda hükümler getirilmiş ise bu taktirde rücu hakkının kısmen halefiyete kısmen de basit rücu hakkı ilkesine dayandığı söylenebilir. Nitekim Yung, Kanundaki istisnalar dışında rücu hakkı olan her yerde mutlaka halefiyetin de mevcut olmadığını, Kanunun bazı hallerde rücu hakkını halefiyetle takviye etmek suretiyle rücu hakkı sahibini daha fazla korumak istediğini iddia etmektedir. (Yung, S. 331-332, Kılıçoğlundan naklen, S.14) Görüldüğü gibi Yung'a göre, halefiyet ilkesi ile basit rücu hakkının birlikte uygulanabilmesi için yasal bir düzenlemenin mevcut olması gerekmektedir. Oysa ne Sosyal Sigortalar Kanunumuzun ne 26. maddesinde, ne 10. maddesinde ve ne de diğer maddelerinde böyle bir hüküm vardır.

Kılıçoğlu, halefiyet ilkesinin kabul edildiği her yerde basit rücu hakkından da söz edilemeyeceği, Borçlar Kanunumuzun 109. Ticaret Kanunumuzun 1301. ve 1361. maddelerinin "Salt halefiyef'e ilişkin olduğunu, Borçlar Kanununun 69,147,496. ve Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinin ikinci fıkrasının ise temelinde rücu hakkı yatan bir halefiyet türünü öngördüğü görüşündedir. Kılıçoğlu, Sosyal Sigortalar Kanununun madde 26/2'nin Kuruma tanımış olduğu rücu hakkının temelinde rücu hakkı yatan bir halefiyet türü olduğu görüşünü benimsediğinden düşüncelerimizi bu maddeyle sınırlı olarak açıklamaya çalışacağız. Kılıçoğlu, "Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet" adlı yapıtında, başka hukukçulara da yollamada bulunarak şöyle demektedir: "İsviçre-Türk Hukukunda, başkasına ait bir borcu yerine getiren kimsenin alacaklının haklarına halef olabilmesi için, halefiyetin Kanunda açıkça öngörülmüş bulunması gerekir."(Kılıçoğlu, S.34, Pfister, S.11, Begnellin, Subrogation, S.3, Birsen, S. 467, Sungurbey, Şüfa'da Halefiyet, S.52, BGE 86 II 18; 60 II 185; 24 II 315) Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinin hiçbir fıkrasında Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığına ilişkin açık bir hüküm olmadığı halde Kılıçoğlunun, anılan maddenin ikinci fıkrasına dayanan rücu hakkının temelinde rücu hakkı olan halefiyet niteliğinde görmesi bize göre çelişki teşkil etmektedir. Kaldı ki Kılıçoğlu, Ankara Hukuk Fakültesi Dergisinde yayımlanan makalesinde 26. maddenin halefiyete mi yoksa basit rücu hakkına mı dayandığı konusunda şöyle demektedir. "...Halefiyet hakkına dayanarak faile rücu edilebilmesi, ancak Kanunda belirtilen tahdidi hallerde söz konusudur. Kanunda açıklık bulunmadıkça, rücu eden kişi halef olarak değil, sadece basit rücu hakkına sahip olarak sorumlu kişiden ödediğini talep edebilir. 506 Sayılı Kanunda, Kurumun rücu hakkının halefiyete dayandığına dair bir açıklık yoktur. Bu nedenle, Kurumun sorumlu kişiye başvurması, halefiyet hakkına değil, sadece basit bir rücu hakkına dayanmaktadır." (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Cilt:xxx-No. 1-2 S.428) Bizce Kılıçoğlunun bu görüşü daha isabetlidir. Gerçi Kılıçoğlu, 26. maddeyi ikiye ayırarak görüş bildirmektedir. İşverenin sorumluluğunu hüküm altına

alan 26. maddenin birinci fıkrasında Kuruma tanınan rücu hakkının halefiyet ilkesine değil basit rücu hakkına dayandığını, üçüncü kişilerin sorumluluğunu düzenleyen aynı maddenin ikinci fıkrasında öngörülen rücu hakkının ise temelinde rücu hakkı yatan halefiyet türüne dayandığını iddia etmektedir. Kılıçoğlunu bu görüşe götüren neden, 26. maddenin ikinci fıkrasında, "...Kurumca bütün sigorta yardımları yapılmakla beraber zarara sebep olan 3. kişilere ve şayet kusuru varsa bunları çalıştıranlara Borçlar Kanunu hükümlerine göre rücu edilir." Hükmünün yer almasıdır. Borçlar Kanunumuzda, Kurumun, anılan maddenin ikinci fıkrasına dayanan rücu hakkının temelinde basit rücu hakkı yatan bir halefiyet türü olduğuna dair hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Borçlar Kanununun genel hükümler bölümünde yer alan 109. maddesinde, "Alacaklıya tediye bulunan üçüncü şahıs, aşağıdaki hallerde tediye eylediği miktar nispetinde alacaklının haklarına Kanunen halef olur." Denmektedir. Anılan maddede belirtilen iki halin hiçbirinin 26. maddenin ikinci fıkrasında öngörülen rücu hakkıyla uzaktan yakından ilgisi yoktur.

Öte yandan, sonuç itibarıyla 26. maddenin birinci fıkrasında ve ikinci fıkrasında Kuruma rücu hakkı tanınmıştır. Yasa koyucunun, Kurumca yapılan sosyal sigorta yardımlarının işverene rücu edilmesi halinde basit rücu hakkı ilkesini, üçüncü kişiye rücu edilmesi halinde ise temelinde rücu hakkı yatan halefiyet kuralını benimseyerek bu şekilde ayrı iki hüküm getirmek istediğini kabul etmenin hiçbir hukuki mantığı bulunmamaktadır. Maddenin amaçsal yorumundan da böyle bir sonuca varılamaz. O nedenle, Kurumun 26. maddeye dayanan rücu hakkının halefiyet ilkesine mi yoksa basit rücu hakkına mı dayandığı tartışılırken madde bir bütün olarak ele alınmalı ya halefiyet ilkesine ya da basit rücu hakkına dayandığı görüşü benimsenmelidir. Öğretide Kurumun rücu hakkının halefiyete dayandığı görüşünü savunanlar olduğu gibi basit rücu hakkına dayandığı görüşünü benimseyenler de vardır. Belirtmeliyiz ki bizim saptayabildiğimiz kadarıyla, Sayın Kılıçoğlundan başka öğretide, Kurumun, 26. maddenin ikinci fıkrasına dayanan rücu hakkının "temelinde rücu hakkı olan halefiyet" ilkesi niteliği taşıdığı görüşünü savunan kimseye rastlanmamıştır. İleride değineceğimiz ve bizim katılmadığımız, 1994 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında, 26. maddenin hem birinci hem de ikinci fıkrasından kaynaklanan rücu hakkının, temelinde rücu hakkı yatan halefiyet ilkesine dayandığı görüşü benimsenmiştir. Esasında Yargıtayımız, Kurumun rücu hakkının niteliği konusunda, 26. maddenin birinci fıkrası ile ikinci fıkrası arasında herhangi bir ayırıma gitmemektedir. Kılıçoğlunun görüşü ile İçtihadı Birleştirme Kararında kabul eden görüş birbiriyle tam olarak örtüşmemektedir. Zira Kılıçoğlu, 26. maddenin sadece ikinci fıkrasıyla Kuruma tanınan hakkın rücu hakkıyla güçlendirilmiş bir halefiyet türüne dayandığı görüşündedir.

1. KURUMUN RÜCU HAKKININ HALEFİYETE DAYANDIĞI GÖRÜŞÜNÜ SAVUNANLAR

TUNÇOMAĞ, Kurumun sadece 506 Sayılı Yasanın 26. maddesine değil, aynı Kanunun 10,15, 27, 28, 39 ve 41. maddelerine dayanan rücu haklarının da

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

halefiyet ilkesine dayandığı, Kurumun rücu hakkının bir yasa hükmünden kaynaklanmış olması ve yasa hükmünün Kurumca yapılan yardımların işverenden veya üçüncü kişiden istenebileceğine olanak sağlaması nedeniyle böyle bir rücu hakkının ancak halefiyet ilkesiyle açıklanabileceği, aksi taktirde Kurumun rücu hakkının hukuksal niteliğinin "vekaletsiz iş görme" veya "sebepsiz zenginleşme" kurallarıyla çözümlenmesi gerekeceği, oysa yasa koyucunun amacının bu olmadığı görüşünü savunmaktadır. (Tunçomağ. Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar 5. baskı, İstanbul 1990, S.292)

Tunçomağ'ın bu görüşüne katılmıyoruz. Yine ileride ayrıntılı olarak açıklayacağımız üzere, Tunçomağ, Türk Hukuk Sisteminde halefiyet ilkesinden ayrı olarak bağımsız rücu hakkı diye bir hukuksal müessesenin mevcut bulunduğu gerçeğini ve, rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığı görüşünün benimsenebilmesi için yasal bir düzenlemenin gerekli olduğuna ilişkin olarak öğretide kabul edilen baskın görüşü cevaplandırmamıştır. Oysa Kurumun rücu hakkının, gerek halefiyet, gerek vekaletsiz iş görme veya haksız iktisap kurallarıyla değil de basit rücu hakkı ilkeleriyle çözümlenmesi bize göre 26. maddenin amacına uygun düşmektedir. Öte yandan, halefiyet ilkesinin kabul edilmesi halinde, sigortalı veya hak sahiplerinin daha önce, zararlarını işverenden ve üçüncü kişiden tahsil etmeleri halinde Kurumun rücu hakkını kullanamamış duruma düşeceği konusu da göz ardı edilmiştir.

TUNCAY, Kurumun rücu hakkının halefiyete dayandığı, halefiyet ilkesi benimsendiği taktirde Kurumun işverene başvurmasında kolaylık sağlanacağı, halefiyetin, kendisine rücu edilen işverenin sigortalı karşısındaki sorumluluğundan daha ağır bir sorumluluğa izin vermeyeceğinden karşılıklı çıkarlar dengesine daha uygun düşeceği, bir hakkın halefiyete dayandığının kabulü için yasal bir hükmün bu ilkenin uygulanmasına cevaz vermesi gerektiği, özel sigortaların halefiyete dayandığının Türk Ticaret Kanununun 1301. maddesinde hükme bağlandığı, sosyal sigortalarda da yasal dayanağın Türk Ticaret Kanununun 1301. maddesi olduğu, 1301. madde hükmünün amacının sigorta bedelini ödeyen sigorta şirketini aynen sigortalı gibi korumak olduğu, özel sigorta hukukunda geçerli olan bu esasın sosyal sigortalarda da benimsenebileceği, temel düşünce aynı olduğundan sosyal sigortaların farklı bir hukuk dalı olmasının sonucu değiştirmeyeceği görüşündedir. Ayrıca Tuncay, 26. maddenin birinci fıkrasının halefiyete dayandığı görüşünü benimsemekle beraber, üçüncü kişilerin sorumluluğunu hükme bağlayan ikinci fıkrasının halefiyet esasına dayanmadığı görüşünü savunmaktadır. (Can, Tuncay, İHU, SSK 26 No 4 Karar İncelemesi), (Tuncay, Can; Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 4.bası, İstanbul 1989 S. 272-273)

Tuncay da öğretide kabul edildiği gibi, bir hakkın halefiyete dayandığının kabul edilebilmesi için buna olanak veren bir yasa hükmünün bulunması gerektiği görüşünü benimsemekle beraber Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinde

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

öngörülen rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığına ilişkin yasa hükmünün Türk Ticaret Kanununun 1301. maddesi hükmü olduğunu iddia etmektedir. Özel sigortalarda sigortacıya tanınan rücu hakkının anılan yasanın 1301. maddesine göre halefiyet esasına dayanması nedeniyle bu madde uyarınca Kurumun rücu hakkının da halefiyete dayandığını öne sürmektedir. Hemen belirtmek gerekirse, Sosyal Sigortalar Kanununun 133. maddesinde aynen: "Özel sigortalara ilişkin kanunlardaki hükümler, sosyal sigortalar hakkında uygulanmaz." Hükmü yer almaktadır. Bilindiği gibi sosyal sigortalarla özel sigortalara amaçları, hukuksal nitelikleri birbirlerinden tamamen farklıdır. O nedenle halefiyetin yasal dayanağını Türk Ticaret Kanununun 1301. maddesinde aramak bize göre isabetli sayılmaz. Tuncay'ın görüşüne neden katılmadığımız, ileride ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

ÇENBERCİ, Kurumun rücu hakkının hem halefiyete hem de basit rücu hakkına dayandığı görüşündedir. Zira bizim de başkanlığımızı yapan Çenberci, salt halefiyet görüşünü benimsememekte bu bağlamda, Kurumun "sigortalının sahip olduğu hak ve yetkiler dışında bir hak iddia edemeyeceği" kuralının uygulanması halinde rücu hakkını kullanamaz duruma düşebileceği, bu nedenle sigortalının veya hak sahibi kimselerin işvereni ya da üçüncü kişiyi ibra etmesinin Kurumun rücu hakkını engellemeyeceği, zamanaşımı süresinin başlangıcının olay tarihinden değil de bağlanan gelirler yönünden onay, masraflar bakımından ise sarf ve ödeme tarihinden itibaren işlemeye başlayacağı görüşündedir. (Çenberci, Mustafa, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara 1977, S.294 vd.) Çenberci'nin görüşü, ileride açıklayacağımız Yargıtay'ımızın görüşü ile örtüşmektedir. Gerek Yargıtay'ın gerekse Çenberci'nin görüşüne göre Kurumun rücu hakkı hem halefiyet ilkesine, hem de basit rücu hakkı kuralına dayanmaktadır. Bu görüşe katılmadığımız ileride yeri geldikçe açıklığa kavuşturulacaktır.

KILIÇOĞLU'NUN, 26. maddenin birinci fıkrasının Kanundan doğan bağımsız rücu hakkına, ikinci fıkrasının ise temelinde rücu hakkı olan halefiyet ilkesine dayandığı görüşünü savunduğunu bundan önceki bölümde açıkladığımızdan tekrardan kaçınılmıştır.

2. KURUMUN RÜCU HAKKININ KANUNDAN KAYNAKLANDIĞINI SAVUNANLAR

Kurumun, Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinden başka (SSK. M. 10, 27, 28, 39 ve 41) Kuruma rücu olanağı sağlayan başka maddeler de mevcuttur. Tebliğimizi sadece anılan Kanunun 26 ve 10. maddesiyle sınırlı tuttuk. Bu iki maddeyle sınırlı tuttuğumuz açıklamalar uygun düştüğü ölçüde Kuruma rücu olanağı tanıyan diğer maddeler bakımından da geçerlidir.

Kurumun, Kanundan doğan bağımsız rücu hakkı kavramına "basit rücu hakkı", "alelade rücu hakkı" da denmektedir. Her üç kavram da bize göre birbiriyle

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

özdeştir. Bize, kanundan doğan bağımsız rücu hakkı deyimi daha uygun gelmektedir.

Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığı görüşünü yoğun bir biçimde eleştirenlerin başında Dr, ATABEK gelmektedir. ATABEK; bizim de katılmadığımız görüşünde 1954 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararında benimlenen halefiyet görüşünü şiddetle eleştirmiş ve Kurumun rücu hakkının kanundan doğan bağımsız bir rücu hakkı olduğu görüşünü savunmuştur. Atabek, işveren ve üçüncü kişi, haksız fiil veya sözleşmeye aykırı eylemleri sonucu sigortalıyı zarara uğratmışlarsa sigortalının, hem sözleşmeye aykırı eylemde bulunulması hem de haksız fiil nedenine dayanarak işverene ve üçüncü kişiye başvurabileceği, Kurumun sigortalıya yapmış olduğu yardımları işveren ve üçüncü kişiden halefiyet ilkesi çevresinde istediği taktirde, belki Kuruma bazı kolaylıklar sağlayabileceği, fakat bazı rücu durumlarının, halefiyet ilkesinin kendine özgü sınırlamalarıyla izah edilemeyeceği görüşündedir. Yazar, Kurumun rücu hakkının halefiyete dayandığı görüşü kabul edildiği taktirde hiçbir şekilde halefiyete dayanmadığı açıkça belli olan durumlarda rücu hakkının hukuksal temelini açıklanamayacağını iddia etmektedir. Bu konuda Atabek'in vermiş olduğu örnek şudur: 506 Sayılı Yasanın m.26/2 ve 39' a göre işverenin ve üçüncü kişinin sorumluluğu sınırlandırılmıştır. 26. maddenin ikinci fıkrasına göre üçüncü kişinin kastı ve kusuru varsa, 39. maddeye göre ise üçüncü kişinin kastı ve suç sayılır eylemi tespit edilmişse sorumluluğu yönüne gidilebilmektedir. Oysa halefiyet ilkesi kabul edildiği taktirde Kurum, 26. maddenin açık hükmü karşısında, sigortalının sahip olduğu kusursuz sorumluluk ilkesine göre tazminat isteme hakkını kullanamayacaktır. Hatta 39. maddeye göre Kurum, üçüncü kişinin kusuruna dayanarak da talepte bulunamayacaktır. İşte Atabek, bu hukuksal gerçeğin inandırıcı bir biçimde izah edilemeyeceğini iddia etmektedir. (Atabek, Reşat Sigorta ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücu, İş Hukuku Dergisi 1969 Sayı 3) Gerçekten Atabek'in görüşüne katılmamak mümkün değildir. Zira Türk pozitif hukukunda rücu hakkı ya halefiyete ya da kanundan doğan bağımsız rücu hakkına dayandığı kabul edilmektedir. Tekrarlamak gerekirse bir hakkın halefiyet esasına dayandığının kabulü yasal bir hükmün mevcut olmasına bağlıdır. İleride Yargıtayımızın görüşü ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere Yargıtay, bir meselenin halefiyet ilkesiyle çözümlenmesinde çıkmaza girdiği durumlarda halefiyetin, temelinde rücu hakkı olan bir halefiyet türü olduğuna ilişkin yeni bir görüş geliştirmiş olduğu görülecektir. Başka bir anlatımla Yargıtay, Kurumun rücu hakkının hem halefiyet esasına hem de Kanundan doğan bağımsız rücu hakkına dayandığı görüşündedir. Oysa bizim pozitif hukukumuzda, bir rücu hakkının hem halefiyete hem de Kanundan doğan bağımsız rücu hakkına dayandığına ilişkin hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Şayet Kurumun, 26. maddeden doğan rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığı görüşü benimsendiği taktirde halefiyet ilkesinin tüm kurallarının eksiksiz olarak uygulanması gerekir. Yasal bir düzenleme yapılmadan, bizce Yargıtayımızın görüşüne itibar edilemez.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Yine Atabek, sigortalıya hem işveren hem de üçüncü kişi aleyhine tazminat davası açma hakkı tanındığı için ve bu konuda yasal bir düzenleme yapılmadığından Kurumun hukukunun korunamadığını, başka bir deyişle Kurumun, rücu hakkını kullanamaz duruma düşebileceği görüşünü öne sürmektedir. (Atabek; Sigortada Halefiyet ve Rücu, S.265) Atabek'in bu endişesi de yerindedir. Zira halefiyet görüşü benimsendiği takdirde sigortalı veya hak sahibi kimseleri, zararlandırıcı sosyal sigorta olayı meydana gelir gelmez dava açıp zararlarını aldıkları takdirde geriye Kurumun isteyebileceği bir zarar kalmamış olabilir.

Öte yandan Atabek, halefiyet görüşü benimsendiği takdirde, Kurumun, zararlandırıcı sosyal sigorta olayı ortaya çıkar çıkmaz halef sıfatıyla işveren ve üçüncü kişi aleyhine derhal dava açabileceğine olanak sağlanması gerektiğini, oysa halen yürürlükte olan uygulamaya göre Kurum, sosyal sigorta yardımı yapmadan dava açmadığını, böyle bir uygulamanın halefiyet ilkesinin hukuksal niteliklerine ters bir uygulama olduğu görüşünü ileri sürmekte ve gerçek zarar hesabı konusunda da sözü edilen makalesinde şöyle demektedir. "Ayrıca işçinin ölümü halinde yakınlarına ödenecek destekten yoksun kalma tazminat miktarı ile Kurumun bağlayacağı gelirlerin miktarı aynı değildir. Destekten yoksun kalma durumunda zararın hesaplanmasında, desteğin geliri, (mali) durumu, ekonomik imkanları, yardım miktarı ve desteğin (yardımın) devam süresi dikkate alınırken Kurumun rücu alacağı Sosyal Sigortalar Kanununun 22. maddesine göre hesaplanan miktardır. Bu konuda genel tazminat hukukuna özgü ilke ve kurallar uygulanmaz." (Atabek, sg.m. S.266, Başbuğdan naklen S.38)

TEKİNAY, gerek yasal zorunluluktan ötürü, gerekse böyle bir zorunluluk olmaksızın başkasına ait bir borcu ödeyen kişinin her zaman alacaklının halefi olamayacağı, nitekim tapu sicilinin yanlış tutulmasından ötürü meydana gelen zararı ödeyen devletin, ödemiş olduğu tazminatı, zarara neden olan tapu memuruna karşı rücu etmesinin, halefiyete değil Kanundan doğan bağımsız rücu hakkına dayandığı, (Değişiklikten önceki MK. M.917), Keza istihdam edenin istihdam ettiği işçisinin haksız fiilinden ötürü başkasına verdiği zararı ödedikten sonra ödediği miktarı işçisine rücu etmesinin halefiyet niteliğini taşımadığı, o nedenle her rücu hakkının hukuksal temelini halefiyet ilkesiyle açıklanamayacağı, halefiyete dayanan rücu hakkından söz edilebilmesi için yasal bir hükmün mevcut olması gerektiği, zira halefiyetin istisnai bir nitelik taşıdığı, halefiyete dayanan rücu hakkının her zaman önem taşımadığı, halefiyet ilkesinin, Kanundan doğan rücu hakkına üstünlüğünün halef olanın, kendisine halef olunan alacaklının asıl borçluya karşı rehin veya kefalet gibi haklara sahip olması halinde önem kazanacağı, haksız fiilden doğan borçlarda, bu tür fer'i hakların her zaman mümkün olamayacağı, işverenin işçiye karşı iş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle uğradığı zararlarını karşılamak amacıyla önceden rehin veya kefil göstermesi düşünülebilirse de, bunun pratikte gerçekleşmesinin hemen hemen imkansız olduğu görüşündedir.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Tekinay'ın görüşüne aynen katılmaktayız. Zira, 10 Hukuk Dairesinde görev yaptığımız 20 yıl içinde rehin, kefalet gibi sigortalıya ferî hak tanındığına rastlamadık. O nedenle Kurum, ferî haklarla da donatılacağı için Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandırmanın Kurumun lehine olacağı iddiaları 26. madde hükümlerinin uygulanmasında önem taşımamaktadır. Tekinay ayrıca, halefiyetin istisnai bir müessese olması nedeniyle kıyas yoluyla genişletilemeyeceği, 26. maddede açıkça Kurumun bağımsız rücu hakkına yer verilmiş olmasına karşın, kanun hükmünün öngörmediği bir takım sonuçlar çıkarılarak Kurumun rücu hakkının halefiyete dayandırılmasının gereksiz bir zorlama olduğu, Yargıtay'ın 1954 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında, Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığı kabul edilmiş ise de bu görüşün yerinde olmadığı, Kurumun, Kanunun tanımadığı bir haktan fazlasını kullanamayacağı düşüncesindedir. (Tekinay; Selahattin Sulhi, Ölüm Sebebiyle Destekten Yoksun Kalma Tazminatı, İstanbul, 1963, S. 96 vd. Başbuğ'dan naklen. S.40-41)

İZVEREN; Sosyal Sigortalar Kanununa göre işverenin doğrudan doğruya sigortalıya değil, yapılan sosyal sigorta yardımlarından ötürü Sosyal Sigortalar Kurumuna karşı sorumlu olduğu, böylece Kurumun işverene karşı rücu hakkının hukuksal temelini halefiyete değil Kanundan doğan bağımsız rücu hakkına dayandığı görüşündedir. (İzveren, Adil; Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar, Ankara 1968, S.218 vd.)

ÖNER de, Kurumun rücu hakkının halefiyete dayanmadığı görüşünü benimsemekle beraber konuya farklı yaklaşmaktadır. Şöyle ki; Kurumun rücu hakkını düzenleyen 26. maddede öngörülen koşullarla sigortalının işverene ve üçüncü kişiye karşı açacağı davanın koşullarının farklı olduğu, Kurum, sigortalının sahip olduğu tehlike sorumluluğuna dayanarak işverenden talepte bulunamayacağı halde sigortalının böyle bir istemde bulunabileceği, öte yandan Kurumun, sigortalının hak sahiplerine yapmış olduğu sigorta yardımlarını işverenden talep edemediği halde sigortalının, hak sahiplerinin yerini alarak işverenden talepte bulunamayacağı, burada sigortalıdan Kuruma intikal eden bir hak söz konusu olmadığından, Kurumun rücu hakkının halefiyete dayanmadığı görüşünü savunmaktadır.

Bundan başka Öner, 3395 Sayılı Yasa ile 26. maddenin birinci fıkrası değiştirilerek Kurumun rücu hakkının, sigortalının işverenden isteyebileceği miktarla sınırlı tutulmasına karşın, yasa koyucunun ikinci fıkrada böyle bir değişiklik hükmü getirmediğini, şayet yasa koyucu, 3395 Sayılı Yasa ile rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığını amaçlamış olsaydı, birinci fıkrada olduğu gibi ikinci fıkrada da aynı nitelikteki bir değişikliğin getirilmesi gerektiğini, oysa aynı değişikliğin ikinci fıkrada yapılmadığını ifade etmektedir. Öner'in görüşü açısından bu konuda çok önemli olan nokta, 26. maddenin birinci fıkrasında değişiklik yapılmasına karşın, Kurumun, bu maddeye göre rücu hakkının hukuksal temelini halefiyete

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

dayandığına ilişkin yine açık bir hüküm getirilmemiş olmasıdır. Keza Öner, yasal bir hüküm olmadıkça halefiyetten söz edilemeyeceği, halefiyetin istisnai bir müessese olması nedeniyle, kıyas yoluyla yeni bir halefiyet türünün kabul edilemeyeceği, Sosyal Sigortalar Kanununda Kurumun rücu hakkının halefiyete dayandığına ilişkin bir hükmün bulunmadığı, Kurumun, sigortalıya ve hak sahibi kimselere bağladığı gelirlerde meydana gelen artışlar nedeniyle dava açabildiği halde sigortalı veya hak sahiplerinin bu tür ek dava açamayacakları, bu açıdan Yargıtayın halefiyet ilkesi görüşünü benimsemiş olmasının halefiyet ilkesine ters düştüğü, Halefiyet ilkesinin benimsenmesi halinde, Kurumun alacağını tahsil etmede halefiyetin daha etkili olacağı görüşünün savunulduğu, oysa uygulamada bu görüşün gerçekleşmesinin güç olduğu, zira, Kuruma halefiyet olanağı sağlandığı taktirde, Kurumun işverene karşı açacağı davanın 10 yıllık, üçüncü kişi aleyhine açacağı davanın ise bir ve on yıllık zamanaşımına tabi olması nedeniyle, böyle bir ayırımın Sosyal Sigortalar Kanununun madde 26/1, 26/2 ve 39.un getiriliş amacına ters düşeceği, çünkü bu maddelerle getirilen hükümlerin amaçlarının aynı olduğu, aynı amacı gerçekleştirecek tekniklerin de aynı yöneme tabi olması gerektiği, bu farklılığın halefiyet ilkesiyle açıklanması mümkün ise de, sosyal güvenlik hukuku ilkeleriyle çelişeceği ve Kurumu da daha etkili hale getiremeyeceği, nitekim Yargıtay'ca halefiyet ilkesi benimsendiği halde, zamanaşımı süresinin olay tarihinden itibaren değil, Kurumun yararına olarak daha sonraki bir tarihten itibaren (gelirler yönünden onay, masraflar bakımından sarf ve ödeme) başlatıldığı, böyle bir uygulamanın halefiyetin hukuksal niteliğine ters düştüğü, bütün bu nedenlerle Kurumun davası ile sigortalının davasının ayrı hukuki esaslara dayandığı, aslında Kurumun rücu hakkının, sosyal güvenliği sağlamaya yönelik Kanundan doğan bir rücu hakkı olduğu görüşünde ısrar etmektedir. (Öner, Gürca, Kurumun 506 Sayılı Kanundan Doğan Rücu Hakkı, İzmir 1988, S.44-49, Yayımlanmamış Doktora Tezi Başbuğdan naklen S. 49-45) İleride ayrıntılı olarak açıklayacağımız gibi Öner'in bu görüşlerine aynen katılmaktayız.

OĞUZMAN da, Kurumun, rücu hakkını, işveren veya üçüncü kişinin kusurları varsa kullanabileceğini, oysa işverenin sorumluluğunun ayrıca risk nazariyesine de dayandığını, bu nedenle Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayanmadığı görüşünü savunmaktadır. (Oğuzman Kemal; meslek hastalığına ilişkin Rücu Davası, İHU, SSK. 26 (No.3) karar incelemesi).

3. KURUMUN 26. MADDEDEN DOĞAN RÜCU HAKKININ HEM HALEFİYETE HEM DE KANUNA DAYANDIĞI GÖRÜŞÜ (KARMA GÖRÜŞ)

Kurumun Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinden doğan rücu hakkının hukuksal temelini hem halefiyet ilkesine hem de Kanundan kaynaklanan bağımsız rücu hakkına dayandığı görüşünü Yargıtayımız uygulamaktadır. Biz, her iki ana görüşü birleştiren bu üçüncü görüşü "karma görüş" olarak adlandırmış bulunuyoruz. Gerçi Yargıtayımızın karar edebiyatında, "Kurumun rücu hakkının

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

hem halefiyete hem de bağımsız rücu hakkına dayandığı" kavramının hukuksal nitelikleri, inandırıcı ve ayrıntılı olarak ortaya konmamış ise de "temelinde rücu hakkı olan halefiyet" deyimini kullanılmış olmakla, sonuç itibariyle az sonra açıklanacağı gibi işin özünde, Yargıtayımız, hem halefiyet hem de basit rücu hakkı ilkesinin aynı davada uygulanabileceği görüşünü uygulamaktadır.

Yargıtayımızı böyle bir görüşe iten asıl neden, salt halefiyet ilkesinin uygulanması halinde Kurumun çok büyük zarara uğrayacağı, hatta rücu hakkını hiç kullanamaz duruma düşeceği endişesidir. 10. Hukuk Dairesi bir kararında, sigortalının hak sahibi kimselerinin tazmin sorumlularına karşı açmış oldukları dava kesinleşmiş olsa bile o davadaki maddi olgularla Kurumun açmış bulunduğu rücu davasındaki maddi olgular değişik ise, tazminat davasında verilen kararın Kurumu bağlayamayacağı sonucuna varmıştır. (10. HD. 25.09.1995 T. 6732 E. 7370 K.) Oysa salt halefiyet ilkesine göre, hak sahiplerinin açmış oldukları dava kesinleşmekle kesinleşen hüküm nasıl ki hak sahiplerini bağlarsa onların halefi sıfatıyla Kurumu da bağlaması gerekir. Öte yandan 10. Hukuk Dairesine göre, sigortalının sürekli iş göremezlik derecesi, örneğin %84 olmasına karşın sigortalının açmış olduğu tazminat davasında gerçek zarar hesabı, %82 sürekli iş göremezlik derecesi üzerinden yapılmış ise Kurum %2 farkı isteyebilmektedir. Oysa hüküm kesinleştikten sonra sigortalı, fazlaya ilişkin hakkını saklı tutmamış ise eksik hesap edilen %2 farkı isteyemez. Aynı sürekli iş göremezlik derecesinin, illiyet bağının gerçekleşmesi koşuluyla, artması veya eksilmesi hali örneğimizin dışındadır. Örneğimizde geçen %2 iş göremezlik farkının sigortalının halefi sıfatıyla Kurumun da isteyememesi gerekir. Oysa Yargıtay bazı kararlarında Kurumun, sigortalının halefi olması nedeniyle sigortalının açmış olduğu tazminat davasında verilen kararın kesin hüküm çevresinde Kurumu bağlayacağı sonucuna varmaktadır. (10 HD. 26.03.1976 T. 9317 E. 2198 K.) Keza, 10. Hukuk Dairesi bir başka kararında, sigortalının açmış olduğu dava kesinleşmiş olsa bile orada alınmış olan kusur raporu, Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesine uygun olarak alınmamış ise o davada hükme dayanak alınan kusur raporu Kurum yönünden bağlayıcı sayılmamaktadır. (10 HD. 04.02.1975 T. 6785 E. 562 K.)

Bu kararların tarihleri eski ise de halen geçerliliklerini korumaktadır. Oysa halefiyet ilkesine göre, önceki karar kesin hüküm çevresinde Kurum bakımından da bağlayıcı olmalıdır. 10. Hukuk Dairesinde geçen 20 yıllık görevimiz esnasında Daireyi böyle bir görüşe iten nedenler şunlardır: Kurumun açmış olduğu rücu davası, görülmekte iken sigortalının işveren veya üçüncü kişiye karşı açmış olduğu ve kesinleşen dava dosyası getirilmekte ve incelenmektedir. Gerçekten de o dosyada alınan kusur raporunun çıplak gözle bile bakıldığında, fahiş hataya dayandığı açıkça görülmekte ve o dosyadaki kusur raporuna dayanılması, 26. maddenin amacına aykırı görüldüğü için kesinleşen davada alınan rapor bağlayıcı sayılmamakta, yeniden kusur incelemesi yapılması gerektiğine karar verilmektedir.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Böyle bir uygulama dahi halefiyet ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Yargıtay, sigortalının açmış olduğu tazminat davasında kesinleşen kusur olgusuna bazen itibar etmemek suretiyle Kanundan doğan bağımsız rücu hakkı görüşünü benimsemiş olmaktadır. Öte yandan, hangi kusur raporunun 26. maddeye uygun olduğu, hangisinin uygun olmadığı Yargıtayın sübjektif değerlendirmesine bırakılmaktadır. İtiraf etmeliyiz ki, 10 Hukuk Dairesi kendi sübjektif değerlendirmesine göre, bazı davalarda alınan kusur raporunun 26. maddeye uygun olduğunu kabul etmekte ve halefiyet ilkesi gereğince Kurumu bağlayacağına karar vermekte, bazı davalarda alınan kusur raporunun ise yine kendi sübjektif değerlendirmesine göre, 26. maddeye uygun olmadığı sonucuna vararak mahkeme kararının bozulmasına karar vermektedir. Bu yöntemle verilen kararlar, objektif kıstaslardan tamamen uzaktır. Oysa Yargıtay, Kurumun rücu hakkının Kanundan doğan bağımsız bir hak olduğu görüşünü kabul etmiş olsaydı, sigortalının açmış olduğu davada alınan kusur raporunun Kurumu bağlamayacağına karar verilir ve çelişkili kararlar verilmesinin de önü alınmış olurdu.

Yine Yargıtayımız, iş kazası veya meslek hastalığı, işverenin kastı veya işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği ile ilgili mevzuat hükümlerine aykırı hareketi yahut suç sayılabilir bir eylemi oluşmuş ise Kuruma karşı sorumlu tutulabileceği, işverenin kusuru yoksa tehlike sorumluluğu çevresinde ve istihdam eden sıfatıyla sorumlu tutulamayacağı görüşündedir. (10 HD. 10.09.1976 T. 945 E. 5740 K.)

Bu görüş, baştanberi hiçbir sapma göstermeksizin istikrarlı bir biçimde halen uygulanmaktadır. Oysa sigortalı veya hak sahipleri, işverenden tehlike sorumluluğu veya istihdam edenin sorumluluğu çevresinde talepte bulunabilmektedir. Hem halefiyet ilkesini kabul etmek hem de Kuruma, sigortalının veya hak sahiplerinin sahip oldukları hakları tanınamamak çelişki teşkil etmektedir.

10. Hukuk Dairesi bir başka kararında, sigortalının açmış olduğu tazminat davasında yapılan gerçek zarar hesabı ile Kurumun açtığı rücu davasında yapılan gerçek zarar hesabı çelişkili ise rücu davasında belirlenen gerçek zarar miktarına itibar edilmesi gerektiğine karar vermiştir. (01.02.2000 T. 16 E. 339 K.) Oysa Kurumun, sigortalının halefi olduğu görüşüne itibar edildiğine göre, sigortalının açmış olduğu davada saptanmış olan gerçek zarar miktarına değer verilmeliydi.

Bilindiği gibi, Sosyal Sigortalar Kanununun Ek 12. maddesine göre, sigortalının ölümünden dolayı aylık ve gelir alan hak sahibi kız çocuklarına evlenmeleri halinde bir defaya mahsus olmak üzere evlenme yardımı yapılır ve Kurum, evlenme yardımını kusurlu işverenden ve üçüncü kişiden isteyebilir. (10. HD. 01.07.1999 T. 4974 E. 5127 K.) Oysa iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına tutulan sigortalının hak sahibi kız çocukları tazmin sorumlularından evlenme yardımını isteyemez. Rucü hakkının halefiyet ilkesine dayandığı görüşü

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

benimsendiği takdirde Kurumun evlenme yardımını tazmin sorumlularından isteyememesi gerekir. Yargıtay, evlenme yardımının rücu istenebileceğine karar vermekle kanundan doğan bağımsız rücu hakkı görüşüne itibar etmektedir. Yine Yargıtayımız uzun yıllar, mahkeme huzurunda Sulh anlaşmasına dayanılarak işveren tarafından sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan ödemelerin rücu alacağından düşülemeyeceği görüşünü istikrarlı bir biçimde sürdürmüştür. (10. HD. 18.02.1997 T. 1189 E. 993 K.) Keza, noter senedine dayansa bile, mahkeme haricinde işverence yapılan ödemelerin rücu alacağından düşülemeyeceği görüşü, yaklaşık 1996 yılına kadar yine sapma göstermeksizin istikrarlı bir biçimde uygulanı gelmiş iken, sonradan noter senediyle haricen ödenen miktarın rücu alacağından düşülmesi gerektiğine karar verilmek suretiyle (10. HD. 02.10.1997 T. 6666 E. 6536 K.) 10. Hukuk Dairesi eski görüşünden dönmüştür. Keza, mahkeme huzurunda sulh sözleşmesine dayanılarak yapılan ödemelerin rücu alacağından düşülmesi gerektiğine karar verilmek suretiyle (10. HD. 15.04.1996 T. 3073 E. 3082 K.) bu konuda da görüş değişikliğine gidilmiştir. Yine Yargıtay, hak sahiplerine verilen apartman dairesinin bedelinin rücu alacağından düşülmesi gerektiğine karar vermiştir. (10. i.İD. 22.02.1999 T. 1172 E. 1233 K.) 10. Hukuk Dairesi bir kararında adiyen düzenlenmiş senetle yapılan ödemenin rücu alacağından düşülemeyeceği sonucuna varmış (10. HD. 20.05.1996 T. 4441 E. 4218 K.); çekle yapılan ödeme, haricen yapılmış bir ödeme olduğu halde çek bedelinin rücu alacağından düşülmesi gerektiği görüşünü benimsemiştir. (10. HD. 18.04.1995 T. 753 E. 3775 K.)

Yargıtayın, yaklaşık 1996 tarihine kadar harici ödemelerle mahkeme huzurundaki sulh ve ibralara değer vermemesinin nedeni Kurumun rücu hakkının elinden alınabileceği endişesidir. Ola ki sigortalı veya hak sahibi kimseleri haricen işverenle anlaşarak gerçekte ödeme yapılmadığı halde, ödenmiş gibi aralarında haricen senet düzenlemiş olabilirler. Yargıtayımızın yaklaşık 1996 yılına kadarki uygulaması, Kurumun rücu hakkının kanundan doğan bağımsız rücu hakkı olduğu görüşünü savunanların görüşleri gibidir. Ancak aynı değildir. Zira 10 Hukuk Dairesinin gerek görüş değiştirdiği yıla kadar, gerekse halen geçerli olan görüşüne göre, sigortalının veya hak sahibi kimselerinin işveren ya da üçüncü kişi aleyhine açmış oldukları tazminat davasında hükmolunan tazminat miktarı rücu alacağından düşülmektedir. Ne var ki burada gözden kaçan bir mesele vardır. İşveren ile üçüncü kişi haricen anlaşarak, Kurumun rücu hakkını bertaraf etmek amacıyla anlaşmalarını gizlemişler ve sanki birbirlerine hasımmış gibi yargılamayı sürdürmüşlerse, mahkemece hükmedilen tazminatın rücu alacağından düşülmesi, Kurumun rücu hakkını kullanmasını ortadan kaldırmış olur. Oysa Yargıtayımız, Kurumun rücu hakkının Kanundan doğan bağımsız rücu hakkı olduğu görüşünü uygulamış olsaydı, isterse mahkeme hükmüyle olsun sigortalıya veya hak sahiplerine yapılan hiçbir ödeme düşülmez ve böylece Kurumun rücu hakkının bertaraf edilmesi tehlikesi ortadan kalkmış olur.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Tazmin sorumlularının sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapmış oldukları ödemelerin rücu alacağından düşülüp düşülemeyeceği konusunda 10. Hukuk Dairesinin görüş değiştirmek suretiyle halen geçerli olan uygulamasına göre, adiyen düzenlenmiş senetle yapılan ödemeler dışında kalan her türlü ödemenin rücu alacağından düşülmesi gerekmektedir. Noter senediyle, çekle, resmen apartman dairesi veya otomobil vermek suretiyle yapılan ödemelerin rücu alacağından düşülmesi gerekmektedir. 10 Hukuk Dairesini böyle bir görüş değişikliğine yol açan neden, Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayanması ve işverenin çifte ödemeye karşı karşıya bırakılmaması gerektiği düşüncesidir. Meseleye halefiyet görüşü açısından bakıldığında Dairenin görüş değişikliği kendi içinde tutarlıdır. Ne var ki Kurumun rücu hakkını engellemesi bakımından 26. madde ile getirilen hükmün amacına ve lafzına aykırıdır.

Diğer yönden Yargıtay, Kurumun açmış olduğu davada, ceza zamanaşımı süresinin uygulanamayacağı (HGK. 07.11.1962 T. 54 E. 86 K.), faiz başlangıcının gelirler yönünden onay, masraflar bakımından sarf ve ödeme tarihinden itibaren işlemeye başlayacağı, (26.01.1976 T. 5370 E. 295 K.) Kurumun, sigortalının uğramış olduğu iş kazası nedeniyle açılan ceza davasına müdahil sıfatıyla katılamayacağı, zamanaşımı süresinin yardımların Kurumca yapıldığı tarihten itibaren işlemeye başlayacağı görüşündedir. Bu görüşler, halen dahi geçerliliğini kararlı bir biçimde sürdürmektedir. Oysa Yargıtay'ca, halefiyet görüşü kabul edildiğine göre zamanaşımı süresi ile faiz başlangıcının olay tarihinden itibaren işlemeye başlaması, keza, sigortalı ceza davasına müdahil sıfatıyla katılabileceğine göre Kurumun dahi sigortalının halefi sıfatıyla ceza davasına müdahil sıfatıyla katılabilmesi gerekmektedir.

Öbür yandan, Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinin son fıkrasına göre, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölümlerde, Kurumca hak sahiplerine yapılacak her türlü yardım ve ödemeler için, iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde kastı veya kusuru bulunup da aynı iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine Kurumca rücu edilemez. (10 HD. 13.06.2000 T. 9648 E. 4343 K.) Oysa halefiyet ilkesi uygulanabilseydi aynı olayda ölen, kasdı veya kusuru saptanmış olan sigortalının mirasçılarında da Kurumca rücu edilebilmesi gerekecekti. Zira zarar gören sigortalı veya mirasçıları, aynı olayda ölen sigortalının mirasçılarından dahi zararlarını isteyebilirler.

D-1954 TARİHLİ YARGITAY İÇTİHADI BİRLEŞTİRME KARARI

Yargıtayımızın, Kurumun Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinden doğan rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığına ilişkin görüşü, 26. maddeye koşut bir hüküm taşıyan ve yürürlükten kalkan 4772 Sayılı Yasanın 37. maddesiyle ilgili olarak vermiş olduğu 31.03.1954 Tarih ve 1953-18 Esas 1954-11 Karar Sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına dayanmaktadır. İçtihadı Birleştirme Kararının özeti

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

şöyledir: "İşçi Sigortaları Kurumunun 4772 Sayılı Kanununun 37. maddesi hükmüne göre işveren veya iş kazasına sebep olan üçüncü şahıs aleyhine rücuan ikame eylediği tazminat davasında, sigortalının müterafik kusuru sabit ise, hakimın Borçlar Kanununun 44. maddesi hükmünü tatbik ederek müdeabih tazminattan tenzilat yapabileceğine....karar verildi."

İçtihadı Birleştirme Kararının gerekçe bölümünde ise aynen şu görüşe yer verilmiştir: "Sigortacı, ödediği sigorta bedeli nisbetinde sigortalının yerine geçmiş ve onun kanuni halefi olmuştur. Bu itibarla sigortacı, sigortalının haiz olduğu hak ve salahiyetler haricinde bir iddia dermeyan edemez.Haksız fiilden zarar gören sigortalının zararın faili veya istihdam eden aleyhine açtığı bir tazminat davasında hakim, nasıl ki, Borçlar Kanununun 44. maddesi hükmünün tatbiki yetkili ise, bir iş kazasından dolayı ödediği tazminat münasebetiyle sigortalıya halef olan İşçi Sigortaları Kurumunun rücu hakkını kullanarak ikame eylediği bu kabil tazminat davalarında da hakim, sigortalının müterafik kusuru mevcut ise zikrolunan 44. madde hükmüncü müdeabih tazminat miktarını tenkis edebilir."

Konumuzla ilgili olarak aynı yıl verilen bir başka İçtihadı Birleştirme Kararının özeti ise şöyledir. "İşçi Sigortaları Kurumunun, 4772 Sayılı Kanunun 37. maddesine müsteniden (dayanarak) zarardan sorumlu olanlar aleyhinde rücu (rücu sebebiyle) açacağı tazminat davası sigortalının bu gibi kimselere (zarar verenlere) karşı açabileceği tazminat davasının zamanaşımına tabidir."

Her iki Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararının özet ve gerekçelerinin aynen yansıtılmasının amacı, 1954 yılından bu güne değin Yargıtayımızın, Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığına ilişkin görüşünü sözü edilen İçtihadı Birleştirme Kararlarına dayandırmış olmasıdır. Tebliğimizin bundan önceki bölümlerinde açıklayacağımız gibi öğretide her iki İçtihadı Birleştirme Kararı yoğun biçimde eleştiriye uğramıştır. Biz de bu eleştirilere katılmaktayız. Gerçekten de İçtihadı Birleştirme Kararlarını eleştirenlerin belirttikleri gibi, yürürlükten kalkan 4772 Sayılı Yasada ve bu yasanın 37. maddesinde Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığına ilişkin hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Bizce de anılan 37. madde hükmünün Kuruma tanıdığı olduğu rücu hakkı Kanundan doğan bağımsız bir rücu hakkıdır. 506 Sayılı Yasanın 26. maddesi hükmü, anılan 37. maddeyle getirilen hükmün yerini almış olup her iki madde birbirine koşuttur. Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesiyle tanınan rücu hakkının Kanundan doğan bağımsız bir hak olduğuna dair daha önceki açıklamalarımız anılan 37. madde bakımından da geçerli olduğundan tekrardan kaçınılmıştır.

Belirtmeliyiz ki Yargıtayımız, halefiyet görüşünü hem 1954 tarihli sözü edilen İçtihadı Birleştirme Kararına dayandırmış hem de bu kararda benimsenen halefiyet görüşünü tam olarak uygulamamıştır. İçtihadı Birleştirme Kararında, Kurumun rücu alacağına ait zamanaşımı süresinin sigortalının, zarar verenlere

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

karşı açabileceği tazminat davasının zamanaşımı süresine tabi olacağı öngörölmüş olduğu halde, 506 Sayılı Yasanın yürürlüğe girmesinden sonraki evrede Yargıtay, zamanaşımı süresinin olay tarihinden değil de sosyal sigorta yardımlarının yapılmış olduğu tarihten itibaren işlemeye başlayacağı görüşünü sapma göstermeksizin uygulaya gelmiştir. Başka bir deyişle, İctihadı Birleştirme Kararında salt halefiyet görüşüne yer verildiği halde Yargıtayımız, İctihadı Birleştirme Kararına bazen uymuş bazen uymamış, Türk pozitif Hukukunda mevcut olmayan, "Kanundan doğan ve içeriğinde geri alma hakkı bulunan kendine özgü nitelikte haleflik hukuku temeline dayanan rücu hakkı" diye yepyeni bir görüş geliştirmiştir. Gerek Anayasa ya gerekse yürürlükteki yasalara göre hakim, yasal ve hukuksal dayanağını göstermeksizin hiçbir karar veremez. Oysa yasalarımızda halefiyet ilkesine ve bağımsız rücu hakkına ilişkin hükümler mevcuttur. Örneğin, Borçlar Kanununun 51. maddesi ile, değişiklikten önceki Medeni Kanunun 917. maddesinde öngörülen rücu hakkı Kanundan doğan bağımsız rücu haklarıdır.

Yargıtayın, 1954 tarihli İctihadı Birleştirme Kararından sonra vermiş bulunduğu 29.06.1960 Tarih 1960-13 Esas 1960-15 Karar Sayılı İctihadı Birleştirme Kararının özeti ise şöyledir: "4772 Sayılı Kanunun değişik 37. maddesine göre, İş Kanununa tabi sigortalı işçinin ölümü ile onun yardımından mahrum (yoksun) kalanların halefi olarak, İşçi Sigortaları Kurumunun işverene karşı açacağı tazminat davaları, İş Mahkemelerinde görülür." Bu İctihadı Birleştirme Kararının 1954 tarihli İctihadı Birleştirme Kararından esinlendiği ve Yargıtayın halefiyet görüşünü pekiştirdiği görölmektedir. Katılmasak da her iki İctihadı Birleştirme Kararında benimsenen halefiyet görüşü kendi içinde tutarlıdır. Ne var ki aynı tutarlılık, 506 Sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği 1965 yılından sonra devam ettirilmemiştir. Oysa daha önce belirtildiği gibi İctihadı Birleştirme Kararı verilmesine neden olan 4772 Sayılı Yasanın 37. maddesi 506 Sayılı Yasanın 26. maddesine koştuttur. Her iki maddeyle Kuruma tanınan rücu hakkının hukuksal nitelikleri ve amaçları aynıdır. Yargıtayımızın karar edebiyatında zaman zaman başvurmuş olduğu halefiyete ilişkin diğer bir İctihadı Birleştirme Kararı da 17.01.1972 Tarih 1970-2 Esas 1972-1 Karar Sayılı İctihadı Birleştirme Kararıdır. Bu İctihadı Birleştirme Kararının özeti ise şöyledir: "Sigorta tazminatını ödeyen sigortacı, zarara sebebiyet veren (yol açan) aleyhinde sigorta ettirenin halefi sıfatıyla açacağı davanın zamanaşımı, sigorta ettirenin aynı şahıs hakkında açabileceği davanın zamanaşımına tabi olup aynı tarihte başlar." Bu İctihadı Birleştirme Kararı; özel sigortalarla ilgili olup Türk Ticaret Kanununun uygulanmasından kaynaklandığı için aynı Kanunun 1301. maddesine göre doğrudur. Bilindiği gibi, 1301. madde hükmüne göre sigortacının rücu hakkı halefiyet ilkesine dayanmaktadır. Bu maddede rücu hakkının halefiyet esasına dayandığı açıkça belirtildiği halde 26. maddede halefiyet kuralına yer verilmediği gibi halefiyet ilkesini çağrıştıran hiçbir hükme rastlanmamaktadır. Kaldı ki Sosyal Sigortalar Kanununun 133. maddesine göre, "özel sigortalara ilişkin Kanunlardaki hükümler, sosyal sigortalar hakkında uygulanmaz." O nedenle

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

17.01.1972 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı sosyal sigortalarda uygulanamaz ve giderek 26. maddenin halefiyete dayandığı görüşünü savunanlara hak vermez.

E-1994 TARİHLİ YARGITAY İÇTİHADİ BİRLEŞTİRME BÜYÜK GENEL KURULU KARARI

Gerek 10. Hukuk Dairesinin, gerekse Hukuk Genel Kurulunun sapma göstermeksizin istikrarlı bir biçimde sürüp gelen görüşüne göre, Kurumun 26. maddeye dayanan rücu hakkına ilişkin zamanaşımı süresinin, yardımların yapıldığı tarihten itibaren işlemeye başlayacağı düşüncesi kabul edilmiş iken, Hukuk Genel Kurulunun bir kararında, Kurumun Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinden doğan rücu hakkının hukuksal temelini halefiyet esasına dayandırılması nedeniyle, zamanaşımı süresinin sigortalının veya ölmüş ise hak sahibi kimselerin tabi olacağı zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiğine karar verildiği ve bu kararın önceki kararlara aykırılık teşkil etmesi nedeniyle ortaya çıkan içtihat aykırılığı hakkında İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunca karar verilmiştir. Sapma gösteren Hukuk Genel Kurulu Kararına göre, Kurumca açılan rücu davasının zamanaşımının, yardımların yapıldığı tarihten değil olay tarihinden itibaren işlemeye başlaması gerekmektedir. Hemen belirtmeliyiz ki, halefiyet görüşünü savunan Yargıtayımızın sapma gösteren Hukuk Genel Kurulu Kararına itibar etmesi ve zamanaşımı süresinin, sigortalı veya hak sahiplerinde olduğu gibi olay tarihinden itibaren işlemesi gerektiğine karar vermesi gerekirdi. Ne var ki İçtihadı Birleştirme Kararında, zamanaşımı süresinin yardımların yapıldığı tarihten itibaren işlemeye başlayacağına karar verilmekle çelişkiye düşülmüştür. Yukarıda değinildiği gibi Kurumun rücu hakkının hem halefiyete hem de Kanundan doğan bağımsız rücu hakkına dayandığına ilişkin Yargıtay görüşünün etkisinde kalınarak böyle bir sonuca varılmıştır. Oysa bu görüş, yasal dayanaktan yoksundur. 1994 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararının ayrıntılı bir biçimde eleştirilmesine gerek görülmemiş sadece özeti belirtilmekle yetinilmiştir. Bu kararın özeti şöyledir. "İş kazası veya meslek hastalığına maruz kalan sigortalılara ya da bunların hak sahiplerine iş kazası ve meslek hastalıkları sigortası kolundan Sosyal Sigortalar Kurumunca sağlanan gelirlerde, Kanun, kararname ve katsayı değişikliği nedeni ile yapılacak artışlar, 506 Sayılı Kanunun 26/1 maddesi çevresinde sorumlulardan geri istenebilir. Bu bağlamda açılacak rücu davaları, Kanundan doğduğu ve temelinde geri alma hakkı bulunan ve kendine özgü (has = mahsus) nitelikte, haleflik hukuki temelinde dayandığı ve on yıllık zamanaşımına tabi olduğu cihetle zamanaşımı, her bir gelirin artışı için Kurumun yetkeli organının onayladığı tarihtir." İçtihadı Birleştirme Kararında benimsenen görüşe göre, Kurum, ileriki yıllarda gelirlerde meydana gelen artışları, sigortalının veya hak sahibi kimselerinin işverenden isteyebilecekleri tazminat miktarı ile sınırlı olmak koşuluyla işverenlere rücu edebilecektir. Zamanaşımı süresi her artışın onay tarihinden itibaren işlemeye

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

başlayacağından olay tarihinden itibaren örneğin, aradan 20 yıl geçmiş olsa da Kurumun rücu alacağı zamanaşımına uğramamış olacaktır.

F- BAĞLANAN GELİRLERDEKİ ARTIŞIN İSTENEİLİP İSTENEME- YECEĞİ

Bilindiği gibi 4447 Sayılı Yasayla yapılan değişiklikten önceki evrede, sigortalıya veya ölmüş ise sigortalının hak sahiplerine bağlanan gelirler yasa veya kararname hükümlerine göre her yıl artırılmakta idi.4447 Sayılı Kanunla yapılan değişiklikten sonraki evrede de bağlanan gelirler zamanla artırılabilmeyle beraber artış yöntemi farklıdır. Kurumca ilk defa bağlanan gelirin peşin değerinin, Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinde öngörülen koşulların gerçekleşmesi halinde işverenden ve üçüncü kişiden istenebileceği konusunda yargı ve öğreti görüş birliği içindedir.Uyuşmazlık, gelirlerde meydana gelen artışların istenebilip istenemeyeceği noktasında toplanmaktadır.

Artışların istenebilip istenemeyeceği konusu, ikiye ayrılarak açıklanmaya çalışılacaktır. Sosyal Sigortalar Kanunu madde 26'nın birinci fıkrasının değişikliğinden önceki dönem, değişiklikten sonraki dönem.

1. 26. MADDEDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKTEN ÖNCEKİ DÖNEM

26. maddenin birinci fıkrasına, 20.06.1987 tarih ve 3395 Sayılı Kanunun 3. maddesiyle şu hüküm eklenmiştir: "...sigortalı veya hak sahibi kimselerin işverenden isteyebilecekleri miktarla sınırlı olmak üzere Kurumca işverene ödetilir." Gelirlerde meydana gelen artışların istenebileceğine ilişkin Yargıtay kararlarında şu görüş yer almaktadır. "Kurumun Sosyal Sigortalar Kanununun 26/1. maddesinden doğan rücu hakkı halefiyet ilkesine dayanmakta olup Kurum, sigortalının veya hak sahibi kimselerin işverenden isteyebilecekleri miktarla sınırlı olmak üzere talepte bulunabilir." Yargıtayımız, anılan maddenin birinci fıkrasının değişikliğinden önceki dönemde ve değişiklikten sonraki dönemde gelirlerde meydana gelen artışların peşin değerinin istenebileceğine ilişkin görüşünü sapma göstermeksizin sürdürmektedir.

Yargıtay, gelirlerdeki artışın istenebileceği görüşünü salt halefiyet ilkesine dayandırmakla beraber bu görüşü tam olarak uygulamamaktadır. Zira sigortalı veya hak sahipleri uğramış oldukları zararı, işverenden kusursuz sorumluluk ve tehlike sorumluluğu kurallarına göre isteyebildiği halde, Kurum, işverenin sorumluluğunu daraltan 26. maddede öngörülen koşullar olduğu taktirde, başka bir anlatımla işverenin kusuru saptanmışsa rücu hakkını kullanabilmektedir. Böyle bir görüş, Kurumun rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığını savunanların görüşüne de uygun değildir. Zira onlar, halefiyet ilkesi uygulandığı taktirde sigortalı ve hak sahiplerinin sahip buldukları tüm hakların Kuruma geçmesi gerektiği görüşündedirler.

26. maddenin 3395 Sayılı Yasayla yapılan değişikliğinden önceki hükümlerine göre de, Kurumun rücu hakkının halefiyete değil Kanundan doğan bağımsız rücu hakkı ilkesine dayandığı görüşünde olduğumuz daha önce, Kurumun rücu hakkının Kanundan doğan bağımsız rücu hakkına dayandığı görüşünü savunanlar bölümünde ifade etmiştik. O nedenle, bize göre de yasal değişiklikten önceki dönemde, Kurumca bağlanan gelirlerdeki artışın işverenden ve üçüncü kişiden istenememesi gerekirken Yargıtay, hatalı bir yorum sonucunda artışların istenebileceği görüşünü benimsemiştir. Kurumun, 26. maddeden doğan rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığı görüşünün kabul edilebilmesi için 26. maddede halefiyete ilişkin bir hükmün bulunması gerektiği, 26. maddenin genişletici yorumu tabi tutularak Kurumun rücu hakkının halefiyet kuralına dayandırılmayacağı, öğretide ağır basan bir görüştür. Hatta, istisnai hükümlerin genişletilerek yorumlanamayacağı görüşü Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararlarında, mahkemeler açısından uyulması gereken bir kural haline gelmiştir.(Yarg.İçt.Bir.Kr. 18.06.1978 T. 20 E. 9 K. Y.H.B.İ.B.G.K.K 06.11.1971 T. 2 E. 4 K.) Diyelim ki, Yargıtayımızın, Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkının halefiyete dayanması nedeniyle, sigortalı veya hak sahiplerinin işverenden isteyebilecekleri miktarla sınırlı olmak koşuluyla Kurumca bağlanan gelirlerdeki artışın peşin değerinin tazmin sorumlularından istenebileceğine ilişkin görüşü, bize göre yasa hükümlerine ve hukuka uygundur denemez.

Yargıtayımızın, sigortalılara veya hak sahiplerine bağlanan gelirlerin, ileriki yıllarda kanun ve kararnamelerle artırılması halinde bu artışların peşin değerinin Kurumca istenebileceğine ilişkin diğer bir gerekçesi de, 26. maddenin birinci fıkrasında yer alan hükmün, ileriki yıllardaki gelir artışlarının istenebileceğine olanak sağlaması düşüncesidir.26. maddenin birinci fıkrasında "sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan veya ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderlerin tutarları ile gelir bağlanırsa bu gelirlerin 22. maddede belirtilen tarifeye göre hesaplanacak sermaye değerleri toplamı...Kurumca işverene ödettirilir." denmektedir.Yargıtay'ın bu güne değin sürüp gelen uygulamasına göre, anılan maddede yer alan, "ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderlerin tutarları" deyiminin ilk defa bağlanan gelirlerle birlikte ileriki yıllarda yapılan gelir artışlarını da içerdiği yönündedir.26. maddenin birinci fıkrası, titizlikle okunup amacına uygun olarak yorumlandığı taktirde iki konunun birbirinden ayrı düşünüldüğü görülür.Birincisi, "Kurumca sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan veya ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderler", diğeri ise, gelir bağlanırsa bu gelirlerin 22. maddede belirtilen tarifeye göre hesaplanacak sermaye değerleri toplamı"dır.İş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesi üzerine sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan ve ileride yapılması gereken her türlü giderler, sigortalıya yapılan tüm sağlık giderleri ile geçici iş göremezlik ödeneğidir.Başka bir deyişle, Sosyal Sigortalar Kanununun 12. maddesinde sayılan ve sürekli iş göremezlik geliri dışında kalan tüm yardımlardır.Örneğin, sigortalı ölmemişse

kendisine yapılan sağlık yardımları, aynı olay nedeniyle iyileşmesi gecikmişse ileride yapılacak sağlık yardımları, yine ileride protez takılmışsa, protez araç ve gereçlerinin sağlanması, onarılması ve yenilenmesi, sigortalının gerekiyorsa yurt içinde başka bir yere gönderilmesinden kaynaklanan giderlerin yapılan veya ileride yapılması gerekli bulunan "her türlü giderler" kavramının kapsamına girdiği, bağlanan sürekli iş göremezlik gelirinde, ileriki yıllarda yapılan artışları amaçlamadığı açık-seçik ortadadır. Yasa koyucu, sürekli iş göremezlik geliri bağlamayı ayrıca düzenlemiştir. Zira, anılan fıkroda, "yapılan ve ileride yapılması gerekli bulunan her türlü giderler" deyimine yer verilmiş, "ile" bağlacından sonra, gelen "gelir bağlanırsa" kavramına yer verilmekle her iki kategoriye giren sosyal sigorta yardımı türü birbirinden ayrı tutulmuştur. Esasen dil bilimi kurallarına göre de bir cümlede, "ile" bağlacından önceki kavramlar ile sonraki kavramlar ayrı anlamlara gelir. Yasanın amacının da lafzına uygun olduğu aşağıda belirteceğimiz Anayasa Mahkemesi kararında açıkça vurgulanmaktadır.

Yargıtayımızın, sigortalı veya hak sahibi kimselere Kurumca bağlanan gelirlerin ileriki yıllarda kanun ve kararnamelere göre yapılan artışların işveren den istenebileceğine ilişkin uygulaması, gerek hukuk çevrelerinde gerekse işverenlerce yoğun şekilde eleştiriye uğramıştır. Kurumun, işverenler, hatta üçüncü kişiler aleyhine aynı iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle tekrar tekrar dava açması, haklı olarak sızlanmalara neden olmaktadır. Halen bu sızlanmalar sürüp gitmektedir. 10. Hukuk Dairesine zaman zaman şu nitelikte dosyalar gelmektedir: Örneğin işveren, ilk rücu davasını, ileride aleyhine tekrar tekrar dava açılacağını aklından dahi geçirmediyinden, bütün sonuçlarıyla birlikte kabul etmekte ve mahkemece davanın kabulüne karar verilmektedir. Karar kesinleştikten sonra Kurumca, tavan sınırına kadar ikinci, üçüncü, dördüncü, hatta yerine göre daha fazla artış davaları açıldığında işveren, şaşırıp kalmakta ve ilk davayı kabul ettiğine pişman olmaktadır. Zira, ilk davada, kusur durumu dahil, bir çok uyuşmazlık kesinleşmektedir. 26. maddenin birinci fıkrasına göre, bağlanan gelirlerdeki artışların Kurumca istenebileceği biçimindeki Yargıtay görüşünü benimsemeyen yerel mahkemeler 26. maddenin bu hükmünün Anayasamıza aykırı olduğu sonucuna varmışlar ve ayrı ayrı zamanlarda dört kerre itirazden iptal davası açmışlardır. Anayasa Mahkemesi, Yargıtayımızın görüşüne itibar etmemiş, 26. maddenin birinci fıkrası hükmünün gelirlerdeki artışların da istenebileceği anlamını taşımadığı, dolayısıyla ortada iptali gereken bir yasa hükmünün bulunmadığı sonucuna varmış ve iptal isteminin bu nedenlerle reddine karar vermiştir. Öneminden ötürü, 1976 tarihli Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesi aşağıya aynen alınmıştır: "Sözü edilen fıkra hükmü, sorumluluğun kapsamını şu biçimde çizmiştir. "Kurumca sigortalıya veya hak sahibi kimselerine yapılan ve ileri yapılması gerekli bulunan her türlü giderlerin tutarı ile gelir bağlanırsa bu gelirin 22. maddede sözü geçen tarifeye göre hesap edilecek sermaye değerleri toplamı işveren den alınır." Bu kural incelendiğinde iki husus göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi, iş kazası neticesinde kesin, değişme-

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

yen fiili ve hukuki bir sonucun ortaya çıkması halidir. Fıkra hükmünün öngördüğü koşullar içinde oluşan bir iş kazasında sigortalı bir işçinin hayatını kaybetmiş olması, bu hale örnek olarak gösterilebilir. Burada değişmeyen bir durum oluşmuş, işverenin sorumluluğu ve bunun sınırları kesin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu durumda yargı organının görevi, ölen işçinin hak sahiplerine Kurumca bağlanan gelirin, varsa kusur oranlarını ve Kanunun 22. maddesinde belli edilen sermaye değerini saptayarak işverenden tahsiline karar vermektir. Bu işlem sonucunda işverenin olayla ilgisi kesilmekte ve sorumlu tutulduğu yüküm böylece yerine getirilmiş olmaktadır. Kanuna uymayan eylem sonucu hukuksal yaptırıma maruz kalan ve bunun neticesi olarak da bağlanan gelirin sermaye değerini Kuruma ödeyen ve böylece ilgi ve ilişkisi kesilen işverenin, sosyal hukuk devletinin gereği olmak üzere çıkarılacak yasa hükümleriyle, Kurumca bağlanmış eski gelirlerdeki artışlardan ve bu artışların peşin sermaye değerlerinden sorumlu tutulmasını hukukla bağdaştırma olanağı yoktur. Kaldı ki, işvereni bu durumda da sorumlu tutmak, Devlete yükletilmiş kimi ödevlerin işverenlere devredilmesi gibi bir sonuç ortaya koyar ki, Anayasa'nın böyle bir neticeyi öngördüğü de öne sürülemez.

İkinci halde ise, böyle kesin bir durum söz konusu değildir. Gerçi bir iş kazası olmuş ve örneğin kazaya uğrayan işçiye sürekli iş göremezlik geliri bağlanmıştır. Kanunun 25.maddesinde belirtildiği üzere sigortalı işçi her zaman iş göremezlik derecesinde bir artma olduğunu ya da başka birinin sürekli bakımına muhtaç duruma girdiğini öne sürerek bağlanan gelirden değişiklik yapılmasını isteyebilecek ve Kurum da sigortalıyı her zaman kontrol muayenesine tabi tutabilecektir. Bu gibi hallerde bir iş kazası sonucu sigortalı işçiye bağlanan gelir bir kesinlik taşıyamakta, artırılması, eksiltilmesi veya kesilmesi gereken bir nitelik göstermektedir.

Bu nedenlerle 26. maddenin birinci fıkrasındaki "ve ileride yapılması gerekli bulunan" deyiminden, neden-sonuç ilişkisi süregelen ve işverenle kesin hesaplaşması yapılmamış olan haller anlaşılmalıdır. Sözü edilen bu kuralın, neden-sonuç bağı kesin olarak kalkmış ve tasfiyesi yapılmış durumları amaçlamadığı ise açıkça ortadadır.

Yeri gelmişken şu yön de açıklanmalıdır ki, Anayasa Mahkemesi'nin, Anayasa'ya uygunluk denetimi görevini yaparken bir Kanun hükmünün yüksek mahkemelerce uygulanmasında benimsenen görüşlerle bağlı olduğunu gösteren bir hüküm, Anayasa'da ve Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 44 sayılı Kanunda yer almış değildir. Yüksek mahkeme içtihatlarının değişmez olmadığı; zaman zaman içtihad değişikliklerinin ortaya çıktığı; yüksek mahkeme daireleri ile genel kurul kararlarının aynı kuruluş içindeki daireleri dahi bağlayıcı bulunmadığı, gözönünde tutulunca, bunların Anayasa Mahkemesi'ni bağlayacağını savunabilmek için haklı bir hukuki neden de gösterilemez. Bu yön,

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Anayasa Mahkemesi'nin 18/11/1969 günlü, 1969/30-65 sayılı Kararında "Anayasa Mahkemesi, gerek iptal davası gerekse itiraz yolu ile Anayasa'ya aykırılığı öne sürülen bir kanun hükmünün anlamını, kendi hukuk görüş ve anlayışı açısından incelemeli ve o hükmün bu anlam içinde Anayasa'ya uygunluğu denetlenmelidir" hükmüne yer verilmiştir. (Any.Mah; 18.03.1976 T. 198 E. 18 K. RG; T/15 Temmuz 1976; S.15647 Keza, Any. Mah. 20.12.1983 T. 1982/4 E. 1983/17 K. Aynı nitelikte, Any. Mah. 02.05.1991 T. 1990/28 E. 1991/11 K. Ayrıca Any. Mah. 23.05.1972 T. 2 E. 28 K.) Anayasa Mahkememizin görüşüne katılmaktayız.

Kaldı ki, Anayasa Mahkemesi, aynı konu ile ilgili 23.05.1972 T. 1972/2 E. 1972/28 K. sayılı Kararında; "gelirin sermaye değeri, mahkemenin düşündüğünün tersine, Sosyal Sigortalar Kurumunun zenginleşmesi sonucunu her zaman doğurmaz. Çünkü, bir çok olaylarda kendisine gelir bağlanan kişinin söz konusu gelirin değerinin hesaplanması sırasında kabul edilenlerden daha uzun yaşaması ya da bağlanan gelirden yasa ile yapılan değişiklikler dolayısıyla büyük artmalar olması gibi durumlarda, Sosyal Sigortalar Kurumunun aldığı primleri ve sermaye değeri biçimindeki tazminatı çok aşan ödemeler yapmak zorunda bırakabilir" denilmek suretiyle, bağlanan gelirlerde kanunlarla sonradan yapılan artışlardan işverenin sorumlu tutulamayacağı belirtilmiştir.

Özetlemek gerekirse, anılan Anayasa Mahkemesi kararında: "iş kazası sonucunda ölen bir sigortalının hak sahiplerine kesin olarak bağlanan gelirden, ekonomik ve sosyal bazı nedenlere dayanılarak sosyal hukuk devletinin gereklerinden olan sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlamak maksadı ile yasa ile sonradan artırma yapılmasının, 26. maddenin birinci fıkrasında "ve ileride yapılması gerekli bulunan" biçiminde yer alan kuralın kapsamı dışında kaldığı ve bu niteliğiyle itiraz konusu hükmün Anayasa'ya uygun bulunduğu sonucuna varıldığından itiraz reddedilmelidir." denmektedir.

Anayasa Mahkememizin aynı konu ile ilgili her dört kararının gerekçesi de aynı doğrultudadır. Nitekim 9. Hukuk Dairesi de artışların istenemeyeceğine karar vermiş (9 HD. 26.04.1971 T. , 1331 E. 8915 K.) ve Anayasa Mahkemesi gibi düşünmüş iken, sonradan bu görüşünden dönmüş, 10 Hukuk Dairesi kurulduktan sonra da Anayasa Mahkemesinin görüşü benimsenmemiştir.

Anayasa Mahkemesinin, sözü edilen kararlarında, Kurumun 26. maddenin birinci fıkrasına göre, ilk defa bağlanmış olduğu gelirin peşin değerini isteyebileceği, anılan fıkradaki hükmün artışların da istenebileceği biçiminde yorumlanamayacağı, Yargıtayın yorumladığı gibi yorumlanacak olduğu takdirde böyle bir yorumunun Anayasaya aykırı olacağı, 26. maddenin birinci fıkrası hükmünün, ileride gelirlerde meydana gelen artışların da istenebileceği yönünde düzenlendiği anlaşıldığı takdirde böyle bir yasa hükmünün Anayasaya aykırılığı nedeniyle iptaline karar

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

verilmesi gerekeceği vurgulanmaktadır. Burada şu hukuksal sorunun çözümlenmesi gerekmektedir. Anayasa Mahkemesinin bir yasayı iptal etmesi halinde, iptal kararının mahkemeleri, hatta herkesi bağlayacağı tartışmasızdır. 26. maddeyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesi iptal kararı vermediğine göre, 26. madde ayaktadır. Ne ki Anayasa Mahkemesi, 26. maddenin, bağlanan gelirin ileriki yıllarda meydana gelen artışların da işverenden istenebileceğine ilişkin bir hüküm taşıyıp taşımadığına iptal edilemeyeceğine karar vermiştir. Bize göre, Anayasa Mahkememiz 26. maddenin birinci fıkrasının Yargıtay'ın yorumladığı biçimde yorumlandığı takdirde Anayasaya aykırılıktan iptal kararı verileceğini apaçık ortaya koymuş olmaktadır. Hal böyle olunca, Anayasa Mahkemesinin bu yorumunun yargıyı bağlayacağı düşüncesindeyiz. Nitekim 10 Hukuk Dairesi üyesi olup sonradan 12 Hukuk Dairesi Başkanı olan rahmetli B. Cahit Kadılar, 10 Hukuk Dairesince verilen bir karara yazmış olduğu karşı oy yazısında, mahkemelerin Anayasa Mahkemesinin somutlaşan yorumuna uymak zorunda oldukları görüşünü savunmuştur. (10 HD. 14.02.1991 T. 1990-6354 E. 1991-1293 K.) Gerçi 10 Hukuk Dairesinin bu kararı, Sosyal Sigortalar Kanunu madde 10 ile ilgili ise de 26. maddenin birinci fıkrasında yer alan konumuza ilişkin sözcükler, 10. maddenin son fıkrasında da aynen yer almış olduğu için, o karara karşı yazılan karşı oy yazısındaki görüşün 26. maddenin birinci fıkrasına da uygulanması gerektiği görüşündeyiz. 10 Hukuk Dairesinin sözü edilen kararına karşı, Kadılarla birlikte karşı oy yazmış isek de ileride Sosyal Sigortalar Kanununun 10. maddesine dayanan rücu hakkının hukuksal temelini ne olduğu açıklanırken değinileceği gibi, bizim karşı oyumuz başka nedenlere dayanmaktadır. Anılan karardaki karşı oyumuzu halen sürdürmekle beraber, zaman içinde B. Cahit Kadılar'ın da görüşünü benimsemiş bulunuyoruz. Gerçekten Anayasa Mahkemesinin 26. maddenin birinci fıkrası ile ilgili yorumu mahkemeleri bağlar. Esasen Anayasa Mahkemesinin böyle bir kararı olmasa bile 26. maddenin hem lafına hem aşamasına göre artışlar istenemez.

2. 26. MADDEDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKTEN SONRAKİ DÖNEM

Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinin birinci fıkrasına 20.06.1987 gün ve 3395 Sayılı Kanunun 3. maddesiyle yepyeni bir hüküm eklendiğine, yukarıda (1) nolu bölümde işaret edilmişti. Eklenen bu hüküm, "...sigortalı veya hak sahibi kimselerin işverenden isteyebilecekleri miktarla sınırlı olmak üzere..." biçimindedir. Yasa gerekçesinde, bu hükmün Yargıtay kararlarından esinlenerek getirildiği belirtilmiştir. Hem yasa koyucunun, hem de yasanın amacının bağlanan gelirlerdeki artışların Kurumca işverenden istenebileceği yönünde olduğu açıktır. Öte yandan 1994 tarihli Yargıtay İctihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu Kararı ile de ileriki yıllarda gelirlerde meydana gelen artışların istenebileceği çok açık bir biçimde hükme bağlanmış olduğundan artık mahkemelerin artışların istenemeyeceğine ilişkin olarak hüküm vermesi mümkün değildir.

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

26. maddenin birinci fıkrasının 3395 Sayılı Yasa ile yapılan değişikliğinden sonraki evrede, Kurumun anılan maddeden doğan rücu hakkının hukuksal temelini halefiyet ilkesine dayandığından söz edilebilir mi? Bizce söz edilemez. Zira değişiklik hükmünde, Kurumun rücu hakkının halefiyet esasına dayandığına ilişkin bir kural bulunmamaktadır. Öte yandan aynı değişiklik 26. maddenin ikinci fıkrasında yer almamıştır. Aynı hukuksal niteliği taşıyan rücu hakkının işveren bakımından halefiyete, üçüncü kişi yönünden ise başka bir nedene dayandığının kabul edilmesi çelişkili düşünme sonucunu doğurmuştur. Yasa koyucu, halefiyet esasını getirmek isteseydi aynı değişikliği 26. maddenin ikinci fıkrasında da yapar ve halefiyet kavramına yer verirdi. Kanımızca 3395 Sayılı Yasa ile getirilen hüküm, Anayasa Mahkemesinin benimsediği yorum yöntemine de aykırıdır. Zira Anayasa Mahkemesinin, gelirlerde meydana gelen artışların Kurumca istenebilmesine olanak tanıyan bir yasa hükmünün Anayasaya aykırı olacağına karar verdiğini yukarıda belirtmiştik. Bizce, 3395 Sayılı Kanunla 26. maddenin birinci fıkrasında yapılan değişikliğin iptali için dava açıldığı takdirde yüksek mahkeme, getirilen değişiklik hükmünü iptal edebilir.

Değişiklik hükmünün, Anayasaya aykırı olacağına ilişkin olarak Anayasa Mahkemesinin yorumu dikkate alınarak normlar hiyerarşisine göre Anayasanın uygulama önceliğine sahip olduğu gerçeği karşısında getirilen değişiklik hükmünün uygulanamayacağı, dolayısıyla Kurumun gelirlerdeki artışın peşin değerini isteyemeyeceği düşünülebilirse de 1994 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararının bağlayıcılığı nedeniyle mahkemelerce, gelirlerdeki artışların istenemeyeceğine karar verilemez.

Sonuç itibariyle konu hakkında şimdiye kadar açıklanan görüşleri özetleyecek olursak, Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkının hukuksal temelini ne olduğu konusunda gerek öğretide gerekse yargı kararlarında tam bir görüş birliği sağlanamamıştır. Bu konuda üç görüşün karşı karşıya geldiği görülmektedir. Ortaya çıkan görüşler, rücu hakkının halefiyet kuralına dayandığını savunanlar, Kanundan kaynaklanan bağımsız rücu hakkına dayandığını savunanlar ve nihayet bizim karma görüş olarak nitelendirdiğimiz hem halefiyete hem de bağımsız rücu hakkına dayandığı görüşünü savunan üçüncü görüştür. Üçüncü görüş Yargıtayımızın görüşüdür, Ülkemizde sanayi devriminin tamamlanmamış olduğu, işverenlerin işçilerin sağlığını koruma ve iş güvenliği önlemlerini alma konusunda eski kötü alışkanlıklarından kurtulamamış oldukları, bu yüzden birçok işçinin ya iş kazası, ya da meslek hastalığı sonucu hayatlarını kaybettikleri veya sakat kaldıkları gerçeği dikkate alındığında 26. maddenin getiriliş amacı, sigortalıların sağlığını korumak ve iş güvenliklerini sağlamak açısından işverenleri dikkate sevkettir. Maddenin diğer bir amacı da Kuruma gelir sağlamaya yöneliktir. Anılan maddenin her iki amacı gözönünde bulundurulduğunda Kurumun rücu hakkının halefiyet esasına değil, Kanundan doğan basit rücu hakkına

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

dayandığı görüşünün benimsenmesi, anılan maddenin getiriliş amacına uygun düşer. Zira, işçilerin sağlığının korunmasında ve iş güvenliği önlemlerinin alınmasında herşeyden önce kamu yararı vardır. Hal böyle olunca da Kurumun rücu hakkı, hiçbir biçimde kullanılamaz hale getirilmemelidir. Oysa halefiyet ilkesi kabul edildiği takdirde sigortalı, Kurumca gelir bağlanmasından önce tazminat davası açarak tazminatını tamamen almış ise Kurum, yapmış olduğu sigorta yardımlarını tazmin sorumlularından isteyememektedir. Böylece Kurumun rücu hakkı bertaraf edilmiş olmaktadır. Yargıtayımız bu gibi hallerde Kurumca uğranılan zararın, sigortalı veya hak sahiplerinden geri alınacağı görüşündedir. Bizce Kurumun, yapmış olduğu yardımları sigortalı veya hak sahibi kimselerden geri alması sosyal güvenlik hukukunun temel ilkelerine aykırıdır. Sonuç itibarıyla Kurum bir eliyle verdiğini öbür eliyle geri almış olacaktır. Oysa Kurumun rücu hakkının halefiyete değil de bağımsız bir hakka dayandığı görüşü kabul edildiği takdirde işveren, sigortalı veya hak sahiplerine ödeme yapmış veya sigortalı, işvereni ibra etmiş olsa bile Kurum, bağımsız rücu hakkını kullanarak yapmış olduğu yardımları tazmin sorumlularından isteyebilecektir.

Nitekim 10 Hukuk Dairesi ve Hukuk Genel Kurulu; Bağ-Kur'un Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesine benzer nitelikteki rücu hakkının halefiyet ilkesine değil, Kanundan doğan bağımsız rücu hakkı ilkesine dayandığına karar vermiş ve sorumluların mahkeme kararıyla bile olsa sigortalıya yapmış olduğu ödemelerin Bağ-Kur'un rücu alacağından düşülemeyeceği sonucuna varmıştır. (HGK. 18.03.1998 T. 183 E. 635 K.) Aynı nitelikte 10 HD, 06.02.2001 T. 152 E. 635 K.) (Keza 10 HD. 15.01.2001 T. 2000-6871 E. 2001-3 K.) Böylece Yargıtayımız, Bağ-Kur'un 1479 Sayılı Bağ-Kur Kanununun 63. maddesinden ve 2926 sayılı, Tarımda kendi nam ve hesabına çalışanlara ilişkin Kanunun 47. maddesinden doğan rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığına dair eski görüşünden dönmüş olmaktadır. Bizce getirilen yeni görüş, sosyal güvenlik kuruluşlarının rücu haklarının halefiyete değil bağımsız rücu hakkına dayandığını yansıtmaması bakımından isabetli ve çok önemli bir görüştür. Aynı görüşün, Sosyal Sigortalar Kurumuna rücu hakkı olanağı sağlayan Sosyal Sigortalar Kanununun 10'uncu, 26'ncı, hatta diğer ilgili maddelerine de yansıtılması bizce bu konuda yaşanan hukuksal belirsizlikleri ve aykırılıkları sona erdirmiş olur.

Bir hak ya halefiyet ilkesine dayanır ya da dayanmaz. Şayet halefiyet basit rücu hakkı ile takviye edilmek isteniyorsa mutlaka bu konuda yasal bir düzenleme yapılmalıdır. Saptayabildiğimiz kadarıyla öğretide, 26. maddeyle getirilen rücu hakkının kendine özgü bir halefiyet türüne dayandığı görüşünü savunan bir hukukçuya rastlanılmamıştır. Sadece Kılıçoğlu, görüş değiştirerek 26. maddenin ikinci fıkrasının, temelinde rücu hakkı yatan bir halefiyet türüne dayandığını savunmuştur. Anılan maddenin birinci fıkrasının halefiyete dayanmadığına ilişkin görüşünü sürdürmüştür.

Daha önce ayrıntılı olarak ifade ettiğimiz gibi Yargıtayımız, hangi hallerde salt halefiyet ilkesinin, hangi hallerde temelinde rücu hakkı olan halefiyet türünün uygulanacağına objektif ölçüsünü bulabilmiş değildir. Örneğin, 26. maddenin birinci fıkrasında açıkça, "...sigortalı veya hak sahibi kimselerin işverenden isteyebilecekleri miktarla sınırlı olmak üzere Kurumca işverene ödettirilir." Hükmü yer almışken Yargıtay, sigortalı veya hak sahiplerinin kusursuz sorumluluğa ya da tehlike sorumluluğuna göre isteyebilecekleri tazminatın Kurumca istenemeyeceğine ilişkin görüşünü sapma göstermeksizin kararlı bir biçimde uygulaya gelmektedir. Bu uygulama, 26. maddenin birinci fıkrası hükmüne tamamen aykırıdır. Keza Yargıtay, bazen sigortalının veya hak sahiplerinin işverene karşı açmış oldukları tazminat davasında alınmış olan kusur raporunun halefiyet ilkesi gereğince Kurumun açtığı rücu davasında Kurumu bağlayacağına, bazen de kesinleşen tazminat davasında alınan kusur raporunun 26. maddeye uygun değilse bağlamayacağına karar vermektedir. Bu ikinci halde, halefiyet ilkesinden uzaklaşıp basit rücu hakkı görüşü uygulanmaktadır. Kişisel düşüncemize göre Yargıtayımız, 1994 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında bir fırsat kaçırmıştır. Anılan İçtihadı Birleştirme Kararında basit rücu hakkı görüşü benimsenmiş olsaydı her şey yerli yerine oturacak ortaya çıkan çelişkiler giderilmiş olacaktı. 1994 tarihli İçtihadı Birleştirme Kurulu toplantısında bulunmuş ve basit rücu hakkı görüşünü savunmuş olmamıza karşın görüşümüze itibar edilmemiştir. Sözü edilen İçtihadı Birleştirme Kararına yazmış olduğumuz karşı oy yazımızdaki görüşümüzü halen sürdürmekteyiz.

Bize göre, Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkının halefiyet ilkesine mi yoksa basit rücu hakkı kuralına mı dayandığı konusunda sürüp giden belirsizliklerin ve çelişkilerin giderilmesi için gidilecek iki yol vardır: Birincisi, yasal bir düzenleme ile Kurumun rücu hakkının halefiyete mi yoksa basit rücu hakkına mı dayandığına açıklık getirmektir. Yasa koyucu, halefiyet görüşünü tercih ettiği taktirde, sigortalıya maddi tazminat davası açma hakkı verilmemeli, sigortalı veya hak sahiplerinin maddi zararı Kurumca karşılanmalı ve Kurum onların yerine geçerek, tazmin sorumlularına karşı tüm haklarını kullanmalıdır. Ya da sigortalı veya hak sahibi kimselerin kusursuz sorumluluğa ve tehlike sorumluluğuna ilişkin talep hakları kendilerine bırakılmalı Kuruma sadece kusura dayanan sorumluluktan ötürü rücu davası açabilme yetkisi tanınmalı, tazmin sorumluları sigortalıya veya hak sahiplerine ödemedede bulunsa bile bu ödemeler Kurumun rücu alacağından düşülmemelidir. Kuşkusuz böyle bir düzenlemede Kurum, sigortalı veya hak sahibi kimselerin bağlanan gelirlerden fazla bir zararları varsa bu zararları sözü edilen kimselere ödeyecek ve ödemiş olduğu tazminatın tümünü halef sıfatıyla tazmin sorumlularına rücu edecektir. Ya da Kurum, yapmış olduğu yardım kadar rücu hakkını kullanacak, Kurumca karşılanmayan zarar, sigortalı veya hak sahiplerine bırakılacaktır. Yasa koyucu basit rücu hakkı görüşünü tercih ettiği taktirde, uygulamada yaşanan belirsizliklerin ve çelişkilerin giderilmesi bakımından bu konu yapılacak değişiklik hükmünde açıkça belirtilmelidir. Ayrıca, Anayasa Mahkemesi-

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

nin yorumu doğrultusunda, bağlanan gelirlerin ileriki yıllarda yapılacak artışlarının Kurumca istenemeyeceği de hükme bağlanmalıdır.

Kanun koyucu herhangi bir değişiklik yapılmasına gerek görmediği taktirde bizce izlenecek ikinci yol, yargıya düşmektir. Yapılacak ilk iş, gelirlerdeki artışların istenebileceğini öngören 3395 Sayılı Yasa ile 26. maddeye eklenen hükmün Anayasa Mahkemesince iptalini istemek, Kurumun rücu hakkını kendine özgü halefiyete dayandıran 1994 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararının değiştirilmesini sağlamak ve Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkının kendine özgü halefiyet ilkesine değil, Kanundan doğan bağımsız rücu hakkına dayandığına yine Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulunca karar vermekten ibarettir.

Bilindiği gibi Yargıtay Kanununun 45. maddesine göre İçtihadı Birleştirme Kararlarının değiştirilmesi istenebilmektedir.

Anayasa Mahkemesinin 26. maddenin iptali ile ilgili olarak vermiş olduğu dört kararda, Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesine göre, bağlanan gelirlerdeki artışın istenebileceğine ilişkin bir yasa hükmünün Anayasaya aykırı olacağı yorumuna yer verdiği için, bu yolda bir iptal davası açıldığı taktirde Yüksek Mahkemenin iptal kararı verme olasılığı bizce göz ardı edilemez.

III. KURUMUN SOSYAL SİGORTALAR KANUNUNUN 9 VE 10.UNCU MADDESİNDEN DOĞAN RUCÜ HAKKININ HUKUKSAL TEMELİ

A-GENEL OLARAK

Kurumun Sosyal Sigortalar Kanununun 9 ve 10. maddelerinden doğan rücu hakkının hukuksal niteliği, anılan Kanunun 26. maddesinden doğan rücu hakkına tam benzemez ise de bazı benzerlikler bulunduğundan 26. maddeyle ilgili açıklamalar uygun düştüğü ölçüde bu madde için dahi geçerlidir. O nedenle daha çok 9 ve 10. maddenin getirdiği farklılıklar üzerinde durulacaktır.

Gerçekten de Kuruma rücu hakkı veren 26. madde koşulları ile 9 ve 10. madde koşulları birbirlerinden farklıdır. 26. maddede, işverenin kusuru arandığı halde 9 ve 10. maddelerde kusursuz sorumluluğa yer verilmiştir. Sigortalıyı yasal süresi içinde Kuruma bildirmeyen işveren, iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde kusursuz olsa bile Kurumun rücu alacağından ötürü sorumludur. İşe giriş bildirgesini verme yükümü işverene ait olduğu için üçüncü kişiler, işe giriş bildirgesinin süresinde verilmemesi nedeniyle sorumlu tutulamaz.

B-İŞVERENİN 10. UNCÜ MADDE HÜKÜMLERİNE GÖRE SORUMLULUK KOŞULLARI

1. SİGORTALİYİ KURUMA BİLDİRMEME KOŞULU

Sosyal Sigortalar Kanununun 25.08.1999 gün ve 4447 sayılı yasayla değişik 9. maddesi hükmüne göre işveren, çalıştırdığı kimseleri işe başlatmadan

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

önce Kuruma bildirmekle yükümlüdür. İnşaat işinde çalıştırılanların işe alındıkları günde, ilk defa işyeri bildirgesi verilen hallerde ise işe alınan sigortalının bir ay içinde Kuruma bildirilmesi gerekmektedir. Dış İşleri Bakanlığınca yurt dışına atanan sigortalıların bildirim süresi üç aydır. İşveren, sigortalıyı ya hiç bildirmemiş ya da yasal süre geçtikten sonra bildirmiş ise iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle Kurumca sigortalıya veya sigortalı ölmüş ise hak sahibi kimselere yapılan sosyal sigorta yardımlarını Kuruma ödemek zorundadır.

İşe alınan sigortalı, Kuruma bildirilmiş olmasına karşın işinden ayrılmış ve yeniden işe girmişse işverenin yeniden bildirim yükümünü yerine getirmesi gerekir. 10 Hukuk Dairesi ve Hukuk Genel Kurulu, sigortalının, çalıştığı işyerinden değil de işverene ait başka bir işyerinden bildirilmesi halinde 10. madde koşullarının oluşmayacağı görüşündedir.

2. YAPILAN YARDIMLARIN SOSYAL SİGORTA OLAYINA DAYANMIŞ OLMASI

Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkı, iş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası ile sınırlıdır. Oysa Kurumun 10. maddeden doğan rücu hakkı, hem iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasından, hem de hastalık ve analık sigortasından yapılan yardımları kapsamaktadır. 10 Hukuk Dairesinin uygulaması da aynı yöndedir. 10. madde, sigortalıya veya hak sahibi kimselere gelir bağlanmış ise bağlanan gelirin peşin değerinin de işverenden istenebileceğini ayrıca hükme bağlamıştır. Sigortalı veya hak sahibi niteliğini taşımayanlara yapılan yardımların işverenden istenemeyeceği söz götürmez.

3. KUSURSUZ SORUMLULUK KOŞULU

İş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde işveren kusursuz olsa bile 10. maddede öngörülen koşullar oluşmuş ise Kurumun rücu alacağından ötürü sorumludur. Zira 10. maddenin son fıkrasında, "...26. maddede yazılı sorumluluk halleri aranmaksızın işverene ayrıca ödettirilir." Hükmüne yer verilmiştir. Bilindiği gibi 26. maddeye dayanan sorumluluk, genel bir anlatımla kusura dayalı bir sorumluluk türüdür.

C- ONUNCU MADDEYE GÖRE AÇILAN DAVALARDA BORÇLAR KANUNUNUN 43 VE 44. MADDELERİNİN UYGULANABİLİP UYGULANAMAYACAĞI SORUNU

Bilindiği gibi, sigortalının Kuruma bildirmemesinin kusuru işverene aittir. Sigortalı, işine son verilebileceği endişesiyle işvereni bildirge vermeye zorlayamaz. Esasen astlık-üstlük ilişkisi nedeniyle sigortalıdan böyle bir davranış beklenmesi işin doğasına aykırıdır. Zira, yasal yükümlülük tamamen işverene tanınmıştır. Böyle olunca da, acaba iş kazasının oluşmasında sigortalının da kusurlu hareketi

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

saptanmışsa, özellikle Borçlar Kanununun 44. maddesine göre sigortalının kusuru oranında rücu alacağından indirim yapılabilir mi? 10 Hukuk Dairesi, şayet iş kazası veya meslek hastalığının meydana gelmesinde sigortalının da müterafik kusuru varsa sigortalının tüm kusuru oranında değil hakim taktir edeceği oranda indirim yapılması gerektiği görüşündedir. Örneğin, sigortalının müterafik kusuru %50 ise hakim, rücu alacağından tavanından %50 oranında değil %25 oranında indirim yapabilecektir. Daire, aksi taktirde, 10. maddeye göre açılan davanın 26. maddeye göre açılan davadan farkı kalmayacağını düşünmektedir. (10 HD. 25.03.1994 T. 13378 E. 5740 K.) Öğretideki baskın görüş, işverenin işe giriş bildirgesini vermemesinde veya süre geçtikten sonra vermesinde sigortalıya hiçbir kusur izafe edilemeyeceğinden Kurumca 10. maddeye dayanılarak açılan rücu davasında sigortalının iş kazasının gerçekleşmesinde saptanan müterafik kusurunun indirim nedeni yapılmaması gerektiği yönündedir. (Tuncay, Can, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri 1998, S.333,334,335), (Güzel, Ali/Okur, Ali Rıza; Sosyal Güvenlik Hukuku 1994, S.217,218,219). Bu hukukçular, özellikle de Güzel/Okur ikilisi, 10. maddeye dayanılarak Kurumca açılan rücu davasının hiçbir indirime gidilmeksizin olduğu gibi kabul edilmesi gerektiği görüşündedirler.

Biz de, işe giriş bildirgesinin verilmemesinde, tüm kusurun işverene ait olması ve Kurumun 10. maddeden doğan rücu hakkının halefiyet esasına dayanmaması nedeniyle sigortalının müterafik kusurundan ötürü rücu alacağından indirim yapılamayacağı görüşündeyiz. Ancak, sigortalının müterafik kusuru dışında, hakkaniyet gerekli kılıyorsa rücu alacağından indirim yapılabilir. Ortaya çıkan zarardan, hakkaniyet olgusu gerekli kılıyorsa indirim yapılabileceği evrensel hukukun temel kurallarındandır. Örneğin, hiçbir kusuru bulunmayan işverenin ödeme güçlüğü çekmesi, keza hatır taşımıcılığında, hakkaniyete uygun bir miktar, zarardan indirilebilir. 10 Hukuk Dairesinin halen geçerli olan görüşüne göre, 10. maddeye dayanan rücu davalarında da tıpkı 26. maddede olduğu gibi bağlanan gelirlerdeki artışın tavan zararlarla sınırlı biçimde işverenden istenebileceği, bir bakıma 26. maddede öngörülen halefiyet ilkesinin 10. maddeye kıyasen uygulanabileceği kabul edilmektedir. 10 Hukuk Dairesinin, 10. maddeye dayanan rücu davalarında Borçlar Kanununun 43 ve 44. maddelerine göre hakkaniyet indiriminin ne şekilde yapılacağına ilişkin olarak getirmiş olduğu yöntem şöyledir: Hakim, sigortalının müterafik kusurunun bir miktarını işverenin kusuruna ekleyecektir. İşveren, iş kazasının oluşmasında kusursuz ise, rücu alacağından %50'den az olmamak üzere indirim yapacaktır. Bize göre böyle bir yöntemin yasalarda yeri bulunmamaktadır.

D- 10.MADDEYE GÖRE BAĞLANAN GELİRLERDEKİ ARTIŞIN KURUMCA İSTENEBİLİP İSTENEMEYECEĞİ SORUNU

Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkının halefiyet esasına dayanması nedeniyle bağlanan gelirlerdeki artışın 1994 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararına göre Kurumca tazmin sorumlularından istenebileceği daha önce açıklanmıştı.

10. madde koşullarının oluşması sonucunda, sigortalı veya haksahibi kimselere sürekli iş göremezlik gelir bağlanmış ve Kurum, ilk defa bağlamış olduğu gelirin peşin değerini işverenden tahsil ettikten sonra ileriki yıllarda Kanun ve Kararnameler gereğince bağlanan gelirlerdeki artışların işverenden istenebilip istenemeyeceği, istenecek ise hangi zamana kadar istenebileceği konusu çözümlenmesi gereken önemli bir sorundur. Hemen belirtmeliyiz ki Yargıtay, 10. maddeye göre de, gelir artışlarının Kurumca istenebileceği görüşündedir. (10.HD.11.03.1991 T. 8482 E. 2303 K.) Gelirlerdeki artışın ne zamana kadar istenebileceği konusundaki Yargıtay görüşü çelişkilidir. 1991 yılına kadar rücu alacağına hiçbir sınırlama getirilmemişken, bu tarihten sonra 26. maddede olduğu gibi, üst sınır getirilmiştir.

Yargıtay'ımız, deyim yerindeyse 1991 yılına kadar işverenin 10.maddeye dayanan rücu hakkının ilanihaye devam edeceği görüşünde idi. Örnek vermek gerekirse işveren, ölünceye kadar gelir artışlarından ötürü Kuruma karşı sorumlu tutulmakta idi. İşveren ölmüşse mirasçılar, mirası reddetmedikleri takdirde artışlardan ötürü sorumlu tutulmakta idi. Hatta bu sorumluluk mirasçının mirasçılarına kadar intikal etmekte idi.

Yargıtay'ımızı böyle bir görüşe sevkeden hukuksal neden, 10. maddeye dayanan rücu hakkının halefiyet ilkesine dayanmamasıdır. 10. maddenin son fıkrasında, Sosyal Sigortalar Kanununun 26. maddesinin 1. fıkrasına koştur şu hüküm yer almıştır: "Ancak, yukarıdaki fıkralarda belirtilen sigorta olayları için Kurumca yapılan ve ileride yapılması gerekli bulunan her türlü masrafların tutarı ile, gelir bağlanırsa bu gelirin 22. maddede sözü geçen tarifeye göre hesap edilecek sermaye değerleri tutarı.... işverene ayrıca ödettilir." denmektedir. Yargıtay, tıpkı 26. maddede olduğu gibi, "Kurumca .... ileride yapılması gerekli bulunan her türlü masrafların tutarı" kavramının ileriki yıllarda gelirlerde meydana gelen artışların peşin değerini de amaçladığını düşünmüştür. Bu kavramın, ileriki yıllarda meydana gelen artışları kapsamadığını 26. maddeyle ilgili açıklamalarımızda ayrıntılı olarak açıkladığımız için oradaki açıklamalar burada da geçerlidir. Keza Anayasa Mahkemesinin, gelirlerdeki artışların işverenden istenemeyeceği, aksi taktirde 26. maddenin 1. fıkrası hükmünün Anayasaya aykırılığı nedeniyle iptal edilebileceği görüşünde olduğu daha önceki açıklamalarımızda belirtilmişti. Anayasa Mahkemesinin 26. maddeyle ilgili olarak vermiş olduğu karardaki ilkeler aynen 10. madde için dahi geçerlidir.

10. maddenin son fıkrasının lafzından, bağlanan gelirlerin ileriki yıllarda meydana gelen artışlarının işverenden istenemeyeceği açık-seçik bellidir. Anılan fıkra, amacına göre yorumlandığında acaba gelirlerdeki artışların işverenden istenebileceği sonucuna varılabilir mi? Bize göre böyle bir sonuca varılamaz. Hangi yasa koyucu, tazmin sorumlusunun sorumluluğunu geleceğin bilinmezliği içine terk

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

etmek ister? Tebliğimize aldığımız Anayasa mahkemesi kararına ilişkin alıntıda, yüksek mahkemenin konuya açık bir biçimde çözüm getirdiği görülmektedir. Gerçekten sorumluluk hukukunda zararlandırıcı olayın ortaya çıkmasından sonra alacaklı ile borçlu, kural olarak bir defada hesaplaşır. Kişiler, aralarındaki uyuşmazlığın ilanihaye sürüp gitmesini istemezler. Esasen uyuşmazlıkların sonsuza değin sürüp gitmemesinde kamu yararı söz konusudur. O nedenle taraflar, kendi aralarında anlaşamadıkları taktirde uyuşmazlığı mahkemeye götürürler. Mahkemece verilen hüküm kesinleştikten sonra uyuşmazlık sona ermiş olur. Konumuz bakımından, kesin hükümden sonra işverenin sorumluluğu yönüne gidilebilmesinin istisnası sigortalıda oluşan sürekli işgöremezlik derecesinin aynı Sosyal Sigorta olayına bağlı olarak artmasıdır. Kurum, elbette böyle bir halin ortaya çıkması halinde sigortalıya bağlanan geliri artıracak ve artış oranında işverene rücu edecektir. O nedenle 10. maddeyle getirilen hükmün amacının da gelirlerdeki artışların sonsuza dek istenebileceği yönünde olduğu asla düşünülemez. Böyle bir hukuk mantığı, benimsendiği taktirde aynı olay nedeniyle yaşanan uyuşmazlıkların hiç birisi sona ermez. Özellikle borçlu bakımından hayat çekilmez hale geldiği gibi borcunu ödeyen borçlunun sorumluluğunun sürüp gitmesine olanak sağlamak hem hukukun evrensel nitelikteki temel ilkelerine hem de hak ve nesafet kurallarına apaçık aykırıdır.

Daha önce ifade ettiğimiz gibi, 1991 yılında rahmetli Burhan Cahit Kadılar'la birlikte 10. maddeye göre ileriki yıllarda gelirlerde meydana gelen artışların istenemeyeceği ne dair karşı oy yazdık. 10. Hukuk Dairesi, yine işverenin sorumluluğuna bir sınırlama getirmedi. Yargıtay'a 7. hatta 8. artış davaları gelmeye başladıktan ve bu yüzden işyerlerinin kapanmaya başladığına dair duyumlar alındıktan sonra 10. Hukuk Dairesi, meseleye bir çözüm getirilmesi gerektiği zorunluluğunu duymuş ve çareyi de bulmuş, ancak bu kerre başka bir hukuksal yanılgıya düşmüştür. 10. Hukuk Dairesinin eski görüşünü değiştirerek vermiş olduğu karara göre Kurum, tıpkı 26. maddede olduğu gibi, 10. madde koşulları oluşmuşsa, sigortalı veya haksahibi kimselerin işverenden isteyebilecekleri miktarla sınırlı olmak üzere işverenden talepte bulunabilecektir. 10. Hukuk Dairesinin yeni görüşü, eski görüşünün tersine, Kurumun 10. maddeden doğan rücu hakkının halefiyet ilkesine dayandığını çağırıştırır niteliktedir. Oysa yıllar yılı Yargıtay ve halen 10. Hukuk Dairesi, 10. maddeden doğan rücu hakkının halefiyet esasına dayanmadığı görüşündedir. Görüş değişikliği sonucunda ortaya çıkan diğer bir yanılgı, 26. maddenin birinci fıkrası hükmünün kıyas yoluyla 10. maddeye uygulanmasıdır. (10.HD. 25.03.1994 T. 13378 E. 5740 K.) 10.Hukuk Dairesinin gelirlerdeki artışların, sigortalının veya haksahibi kimselerin işverenden isteyebilecekleri miktara kadar istenebileceğine ilişkin kararında denmek istenen şudur: Madem ki Yargıtay, Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkının hukuki niteliğini halefiyet ilkesine dayandırmaktadır; O halde 26. madde yönünden geçerli olan bu ilke kıyas suretiyle 10. maddede uygulanabilir. Hemen belirtmek

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

gerekirse, bir kuralın kıyasen uygulanabilmesi için ortada bir yasa boşluğunun bulunması ve her iki hukuki sorunun birbirine benzemesi gerekir. Kurumun, işverenin sigortalıyı yasal süre içinde bildirmemesi nedeniyle meydana gelen iş kazası veya meslek hastalığı sigortası kolundan Kurumca yapılan sosyal sigorta yardımlarının işverenden ne şekilde isteyebileceği 10.maddede açıkça hükme bağlanmış olup, ortada bir yasa boşluğu bulunmamaktadır. Gelirlerdeki artışların istenebilir istenemeyeceği konusunda da bir yasa boşluğundan söz edilemez. Az önce ifade edildiği gibi gelir artışlarının istenemeyeceği yasa metninin düzenleniş biçiminden ve amacından açıkça anlaşılmaktadır. Yargıtayımızın, 10. maddeye dayanan rücu hakkına bir sınır getirmek için bulduğu çözüm şekli açıkladığımız nedenlerle isabetsizdir. Oysa, Anayasa Mahkememizin yorumuna da itibar edilerek, gelirlerdeki artışın istenemeyeceğine karar verilmiş olsaydı yasal ve hukuksal ilkeler yerli yerine oturmuş olurdu.

Gelirlerdeki artışların işverenden istenebilir istenemeyeceği konusunu özetlemek gerekirse, 9 ve 10. maddeye göre Kurumca işverenden istenen rücu alacağı medeni ceza niteliğinde olup bu cezaya ancak bir defa hükümlenir. Aynı kural ceza hukuku için dahi geçerlidir.10. maddeye göre, işvereni tekrar tekrar sorumlu tutmak aynı suçtan ötürü birden fazla ceza vermek sonucunu doğurur. Bu nedenle dahi, artışların istenememesi gerekir.Kaldı ki tekrar etmek gerekirse Anayasa Mahkemesinin yorumu da aynı doğrultudadır.

E- KURUMUN 10. MADDEDEN DOĞAN RUCÜ HAKKININ HUKUKSAL NİTELİĞİ

Bundan önceki bölümlerde Kurumun 10. maddeden doğan rücu hakkının hukuksal niteliğinin (hukuksal temelinin) ne olduğuna zaman zaman değinilmişti. Şimdi, rücu hakkının hukuksal temelinin ne olduğu topluca açıklanacaktır.

Sigortalının, yasal süre içinde işverence Kuruma bildirilmemesinin yaptırımını yapılan sosyal sigorta yardımlarının işverence Kuruma ödenmesiüi-. Çenberci, Kurumun işverene yönelttiği ödettirme davasının hukuksal niteliğinin işveren bakımından "medeni ceza" niteliğini taşıdığı, bu maddeye dayanan rüj hakkının halefiyet ilkesine dayanmadığı görüşündedir. (Çenberci, Mustafa; Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, 1985 Ankara, S. 107) Keza Tuncay da, 10. maddeye dayanan ödettirme yaptırımının işvereni cezalandırmaya yönelik bir yaptırım olduğu görüşündedir. (Tuncay; Can, Sge.1998, S.333) Ayrıca Güzel/Okur ikilisi de, Kurumun 10. maddeye dayanan rücu hakkının halefiyet esasına dayanmadığı, öğretideki baskın görüşün de bu doğrultuda olduğunu ifade etmektedirler. (Güzel Ali;/Okur; AliRıza; Sge. S. 217)

Tunçomağ ise, Kurumun Sosyal Sigortalar Kanununun 10, 26, hatta 15,27, 28,39 ve 41 maddelerine dayanan rücu hakkının hepsinin de halefiyet ilkesine

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

dayandığı görüşündedir. (Tunçomağ; Kenan, Sosyal Sigortalar, 1990, S.292-293) Gerçekten de Güzel/Okur ikilisinin ifade ettikleri gibi öğretide baskın görüş 10. maddeye dayanan rücu hakkının halefiyete dayanmadığı yönündedir. Yargıtayımızın yıllardan beri sapma göstermeksizin sürüp gelen görüşü de 10. maddeye dayanan rücu hakkının halefiyet esasına dayanmadığı yönündedir. Her ne kadar, Yargıtayımız son yıllarda 10. maddeye göre açılan davalarda da tıpkı 26. maddede olduğu gibi rücu alacağına üst sınır (=tavan) getirmiş ve bu sonuca, 26. maddenin halefiyet esasına dayanmış olması nedeniyle kıyasen varmış ise de değişen kararların hiçbirisinde 10. maddeye dayanan rücu hakkının halefiyete dayandığı görüşü benimsenmemiştir. Daha önce ifade ettiğimiz gibi Yargıtayımız, kıyas kavramına, zorlama bir yorumla itibar etmiş olmakla beraber varılan sonucun 10. maddenin hem lafzına hem de amacına aykırı olduğunu düşünmekteyiz.

Çenberci'nin "medeni ceza" görüşüne karşı Tuncay, 10. maddeye dayanan rücu hakkının, sadece ceza niteliğini taşıdığı görüşünü öne sürmüş ise de her iki görüşün ortak yönünün, 10. maddenin amacının işverenlerce kaçak sigortalı çalıştırılmasını önlemek, bir bakıma Kuruma rücu hakkı verilmeyle böyle bir yaptırımın işverenler üzerinde caydırıcı etki yapmasını sağlamak olduğu gerçeğidir.

Bize göre de 10. maddeye dayanan rücu hakkı, halefiyet esasına dayanmaz. Zira işe giriş bildirgesini yasal süre içinde vermemek bizzat işverenin kusurundan kaynaklanan bir olgudur. Böyle bir fiilin oluşmasına sigortalının hiçbir katkısı bulunmamaktadır. Gerçekten de Çenberci'nin de ifade ettiği gibi Kuruma verilen rücu hakkı işveren yönünden medeni cezadır. Ancak, Kanundan doğan bağımsız rücu hakkı niteliğinde bir medeni cezadır. Bizce şu nedenlerle 10. maddeden doğan rücu hakkı halefiyet esasına dayanmaz: Sigortalı, iş kazasına veya meslek hastalığına uğramış ve işverenin kusurlu hareketi saptanmışsa işveren, sigortalının uğramış olduğu zararını ödemek zorundadır. Hatta koşullar oluşmuş ise işveren, sigortalı işçiye karşı kusursuz sorumluluk esasına göre de sorumludur. Şayet Kurum, Sosyal Sigortalar Kanunu çevresinde sigortalıya sosyal sigorta yardımı yapmışsa halefiyet ilkesini savunanlara göre, Kurum, sigortalının yerine geçerek kusurlu işverenden zararını isteyebilecektir. Oysa 10. madde koşulları ile 26. madde koşulları birbirinden tamamen farklıdır. 10. maddeye göre işverenin, sigortalıya karşı hiçbir sorumluluğu yoktur. Başka bir anlatımla, salt yasal süre içinde işe giriş bildirgesinin verilmemesi nedeniyle işverenin sigortalıya ödeyeceği bir borç yoktur. İşverenin borcu doğrudan doğruya Kuruma karşıdır. Bu ikili hukuksal ilişkide, sigortalı aradan çekildiğine göre Kurumun, sigortalının halefi durumunda olduğu düşünülemez. Kaldı ki 10. maddede rücu hakkının halefiyete dayandığına ilişkin hiçbir hüküm bulunmamaktadır.

Öğretide, Sosyal Sigortalar Kanununun Kuruma rücu hakkı tanıyan 10. ve 26. maddelerinden başka, 15, 27, 28, 39 ve 41. maddelerinden doğan rücu haklarının tümünün ya halefiyete, ya da Kanundan kaynaklanan bağımsız rücu

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

hakkına (=Basit rücu hakkı) dayandığı görüşü savunulmaktadır. Biz, diğer ilgili maddelerden doğan rücu hakkının da halefiyet esasına değil tıpkı 10. ve 26. maddelerde olduğu gibi Kanundan kaynaklanan Kuruma verilmiş bağımsız rücu hakkına dayandığı görüşündeyiz. Zira diğer maddelerde de rücu hakkının halefiyet esasına dayandığına ilişkin ayırık bir hüküm bulunmamaktadır.

Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkının kendine özgü halefiyet esasına dayandığı görüşünü benimseyen 1994 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararının 10. madde bakımından uygulama gücü yoktur. Yukarıda ifade edildiği gibi her iki maddenin dayandığı hukuki vasıflar birbirinden farklıdır. O nedenle Yargıtayımızın, 10. maddeden doğan rücu hakkının Kanundan kaynaklanan Kuruma tanınmış bağımsız bir hakkı olduğunu (=Basit rücu hakkı), bağlanan gelirlerin ileriki yıllarda meydana gelen artışlarının peşin değerlerinin işverenden istenemeyeceğini, mahkeme hükmü olsa bile işveren tarafından sigortalıya veya hak sahiplerine yapılmış olan ödemelerin rücu alacağından düşülemeyeceğini, sigortalının müterafik kusurundan ötürü Borçlar Kanununun 43 ve 44. maddelerine göre bir indirim yapılamayacağını kabul etmek suretiyle halen uygulanmakta olan görüşünü değiştirmesinin 1994 tarihli Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararına aykırı düşmeyeceğini, tersine yasaya ve hukuka daha uygun olacağını düşünmekteyiz.

Bizce Yargıtayımızın, Kurumun 26. maddeden doğan rücu hakkının kendine özgü halefiyet esasına dayandığına ilişkin kararlarında şu eksiklik göze çarpmaktadır: Gerek 1994 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararında, gerekse aynı doğrultudaki diğer Yargıtay kararlarında, halefiyet ilkesi ile, basit rücu hakkı kuralının nitelikleri, yasal ve hukuksal dayanakları gösterilerek açıklanmış değildir. Özellikle Kanundan doğan bağımsız rücu hakkının ne olup ne olmadığı konusunda hiç değinilmemiştir. Oysa uzun yıllardan beri öğretilde, 1954 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı yoğun bir biçimde eleştirilmiş 26. maddeden doğan rücu hakkının Kanundan kaynaklanan bağımsız rücu hakkına (=Basit rücu hakkı) dayandığı görüşü savunulmuş, hatta öğretildeki baskın görüşün bu yönde olduğu görülmüş olmasına karşın Yargıtay kararlarında bağımsız rücu hakkı görüşü hiç tartışılmadığı gibi cevap da verilmemiştir. Yargıtayımız, basit rücu hakkı kavramı üzerinde yeterince ve gereğince durmuş olsaydı, bizce bağımsız rücu hakkı görüşünü benimseyebilir ve yasal dayanağı bulunmayan kendine özgü halefiyet düşüncesini terk edebilirdi. Gerçekten de pozitif hukukumuzda "kendine özgü halefiyet" diye bir halefiyet türü yoktur. Bizce Yargıtayımız, salt halefiyet ilkesi uygulandığı taktirde Kurumun rücu hakkının bertaraf edildiğini görmüş ve zorlama bir yorumla Kanunda olmayan "kendine özgü halefiyet" diye bir kavram geliştirmiştir. Oysa basit rücu hakkı görüşü uygulanmış olsaydı daha önce ifade ettiğimiz gibi her hukuki kavram yerli yerine oturmuş olurdu. Kanunlarımızda ne halefiyet kavramının ne de basit rücu hakkının tanımı yapılmıştır. Ne var ki biz bu iki kavramın varlığını yasal düzenlemelerin sistematiğinden anlamaktayız. Bir hakkın halefiyet esasına mı yoksa basit rücu hakkı kuralına mı dayandığının ölçüsü

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

bize göre şöyle belirlenmelidir: Şayet bir hakkın halefiyet esasına dayandığına ilişkin yasal bir hüküm varsa veya herhangi bir hüküm halefiyeti çağrıştırıyorsa rücu hakkı halefiyet ilkesine dayanıyor demektir. Böyle bir hükmün bulunmaması halinde, alacaklıya tanınan rücu hakkının hukuksal temelini kanundan doğan bağımsız rücu hakkına (=basit rücu hakkı) dayandığı görüşü benimsenmelidir.

Tebliğimizin konusu sadece, Kurumun 10. ve 26. maddeden doğan rücu hakkının hukuksal temelini neye dayandığı meselesiyle sınırlı tutulduğundan bu maddelerde geçen diğer konular kapsam dışı tutulmuştur.

KAYNAKÇA

- Atabek, Reşat : Sigorta ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücü, İş Hukuku Dergisi, Sayı 3, 1969
- Başbuğ, Aydın : Sosyal Sigortalar Kurumunun İşverene ve üçüncü Kişiyeye Rücü, Ankara, 1992
- Bilge, Necip : Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri, Ankara, 1971, (Borçlar Özel)
- Bilge, Necip : Kefilin Alacaklıya Halef Olmasından Doğan Bazı Meseleler. Ankara Üniversitesi
- Birsen, Kemaleddin : Borçlar Hukuku Dersleri, Borçların Genel Hükümleri, Dördüncü Bası, İstanbul, 1967
- Çenberci, Mustafa : Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara, 1977
- Çenberci, Mustafa : Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Ankara, 1985
- Eren, Fikret: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 3. Bası, Cilt II, Ankara
- Güzel Ali/Okur, Alırza : Sosyal Güvenlik Hukuku, İstanbul, 1994
- Hukuk Fakültesi Dergisi, 1954 (Kefilin Halef Olması)
- İzveren, Adil : Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar, Ankara, 1968
- Kılıçoğlu, Ahmet: Türk Borçlar Hukukunda Kanuni Halefiyet, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 448, Doktora Tezi
- Kılıçoğlu, Ahmet: Özel ve Sosyal Sigortalarda Halefiyet ve Rücü, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XXX- No: 1-2, Ayrı Baskı, Ankara, 1974
- Maurer, Alfred; Schwvizerisehes Sozialversicherungrecht

Kamu-İş; C: 6, S: 4/2002

Oğuzman, Kemal : Meslek Hastalığına İlişkin Rucü Davası, İş Hukuku Dergisi, SSK 26 No: 3) Karar İncelemesi

Oğuzman, Kemal : İş Kazası ve Meslek Hastalığından Doğan Zararlardan İşverenin Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1969, Cilt: 34, Sayı, 1-4 "

Öner, Gürca : Kurumun 506 Sayılı Kanundan Doğan Rucü Hakkı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir 1988

Pfister, VValter : Der Gesetzliche Eintritt Eines dritten IndieRechte Des Glabigers Nech Or, 110, Diss Basel 1946

Sungurbey, İsmet : Şuf'ada Halefiyet Görüşünün Tenkidi, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi. 1957

Süzek, Sarper: İş Güvenliği Hukuku, Ankara 1985

Tandoğan, Haluk : Türk Mesuliyet Hukuku, (Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet), Ankara, 1961

Tekinay, Selahattin Sulhi : İş Kazalarından ve Meslek Hastalıklarından İşverenin Sorumluluğunun Sınırlandırılması Meselesi, Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi, 1968, Sayı 3

Tekinay, Selahaddin Sulhi : Ölüm Sebebiyle Destekten Yoksun Kalma Tazminatı, İstanbul, 1963

Tuncay, Can : Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, 4. Bası, İstanbul, 1989

Tuncay, Can : İş Hukuku dergisi, SSK 26, No: 4 Karar İncelemesi, İstanbul

Tunçomağ, Kenan : Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, 5. Bası, İstanbul, 1990

Türk Hukuk Lügati, 1956

Vicher, VWilhelm : Der VVückgrif des Bürgen Nach Titel 20, Abschnitt iv des Scheiz Oblig. R. ZRS, 1988

Von Tuhr, Andrens : Zum Regress Des Bürgen ZSR 1923, N.F. 42

Yung, VValter: Le Recours de L' assureur, Contre le tiers responsable du dommage en vartud'un Contrat Geneve 1952